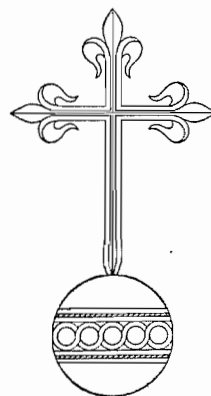

ERBOVNÍ KNÍŽKA

na rok 1939

V knihách Řádu vydalo nakla-
datelství Vyšehrad v Praze II.

Strážci českého znaku.

Karel Schwarzenberg.

Když jsme v Erbovní knížce posuzovali někdejší státní znak, zmínili jsme se také o štítonoších. Je tedy vhodno posouditi, zda český znak ve staré době štítonoše měl a jaké. K tomu je ovšem třeba promluvit o vzniku štítonošů vůbec.

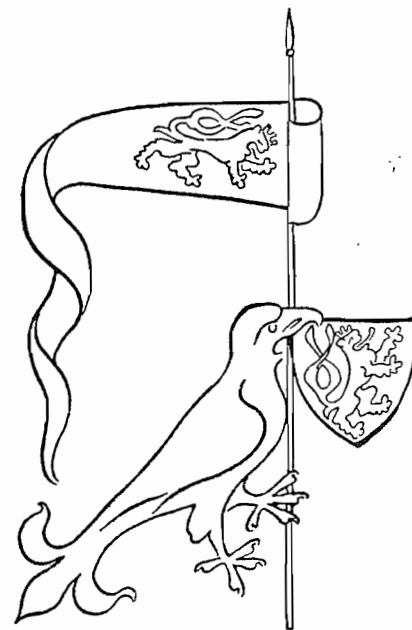
Strážci znaku nejsou prvotní součástí znaku jako štít a helm. Jsou honosným kusem, který se v heraldice později objevil. Teprve v XVI. a XVII. století byly pojaty do znaku, potvrzovaneho mocí panovnickou, ozdobné postavy, které štít nosily podle libovůle majitele; a libovůle ta projevovala se i později. Avšak v této době již český stát se zapojoval do monarchie rakouské, a zejména česká heraldika přestala se docela odlišovati od německé, k níž ovšem patřila celkem vždy. Předtím však - právě na rozdíl od heraldiky Západu - vyznačovala se vždy prostotou, která nádheru a rozmanitost v honosných kusech neznala. A tak by bylo možno myslet, že o nosičích českého erbu není vlastně co říci.

A přece o nich možno mluvit. Dekorativní postavy nosičů štítů mohly býti do znakové systematiky pojmuty jistě jen proto, že ani dříve nebyly zcela libovolně voleny. Byly brány z rytířského života, jak jej měl umělec na očích, a vy-

bírány se zřetelem k samému erbu a jeho majiteli.¹⁾)

Tak hned na pečeti krále Karla IV. dva jeho štíty - římský a český - nesou dvě orlice, vzaté z říšského znaku. S tímto ptákem setkáváme se i v díle, které nám nejlépe ukazuje český znak, obklopený světem rytířstva. Je to Bible Václava IV. Tento panovník je pro heraldiku zajímavý i tím, jak nám v umělecké podobě mnohokrát zanechal svůj odznak (devisu, badge) - ledňáčka v točenicí. Z českých panovníků s ním může být srovnán jedině Vladislav II. se svým W. Tak jako tento, ani Václav IV. neostýchal se vložit svůj odznak na štít: divý muž, s českým helmem na hlavě, drží v Bibli dva štíty: s ledňáčkem a točenicí. Vidíme tam také českého lva, sice naturalisticky si vykračujícího, s točenicí svého pána kolem krku. Vidíme téhož lva, ale v heraldické podobě, s českou přílbou na hlavě, jak ho má ve znaku město Ústí. O této helmě poznamenejme, že jednou má přikryvadla vyšitá královou iniciálou, jindy je má hranostajová; je přikryta říšskou korunou, z níž vyrůstají česká křídla a kolem níž se jednou vine točenice. Ostatně i lev spolu s orlicí říšskou nese štíty svého pána tak, že lev drží štít s orlicí, orlice štít se lvem. Ale i orlice

¹⁾ Kterak i štítonoši, i odznaky se v Čechách objevovaly, viz v Kolářově Sedláčkem vydané heraldice.

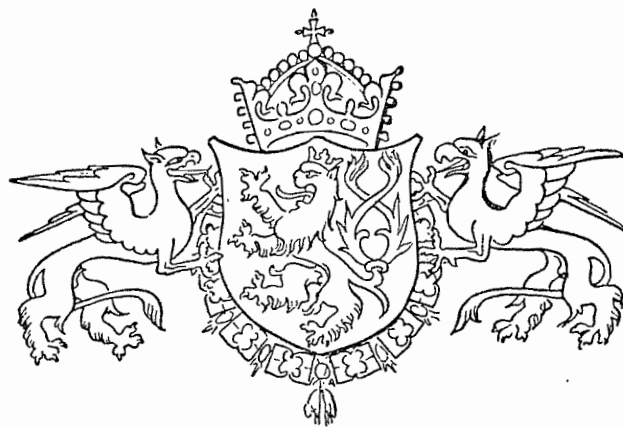

sama, jak jsme řekli, nese český štít i český prapor. Také zmíněný divý muž, jehož vzor malíř znal z turnajů a mumrajů dvora, v Bibli a podobně i v Gelnhäusenově kodexu nese český znak. S ním se však později už nesetkáváme.

Zato lva vidíme s českým helmem a praporem na radnici vratislavské, vidíme ho jako štítonoše na pečetích krále Albrechta, Ladislava Pohrobka a Vladislava II; na obraze krále Maximiliána na radnici znojenské, dokonce i na pe-

četi královského bastarda vévody opavského, ve Štambuchu prince Ruperta, syna Zimní královny, v knize o korunovacích králů do Karla VI., jako strážce znaku dynastie na mincích Ferdinanda V.; vidíme ho mnohonásobně nésti korunu, králův obraz nebo královský monogram na obrazech a korouhvích; vidíme ho na mincích, Marii Terezií počínaje, nésti rakouský štít a uherský kříž a tvořiti tak odznak monarchie; vidíme ho častokrát samotného, ozdobeného v naturalistickém zpodobení odznaky panovnické svrchovanosti; a tak musíme lva - českého, bílého - pokládati za vlastního strážce českého státního čili královského znaku. Jestli ho jako takového nevidáme častěji, takže lze dobře tvrditi, že český státní

znak štítonoši neměl (tak je vyobrazen i u Siebmachera), tedy je to z důvodů nahoře uvedených. Česká heraldika je prostá. Rožmberkové první z českých pánů si přidělili určité štítonoše (medvědy), ale vzali je z ciziny. Když se zvyk přidávati ke znaku štítonoše ustaloval, český stát měl v čele Habsburky. A ti dávali přednost strážcům, patřícím k jiným znakům.

Vlastní štítonoši jejich rodu byli nohové, kteří se ovšem objevují už na jedné pečeti Vladislava II. Zpravidla sice nesou celý složitý znak (po př. včetně orla), ale na korunovační minci Ferdinanda III. nesou samotný český štít.

Orlice vidíme na př. na české pečeti Ferdinanda III., kde jsou vzaty z říšského znaku, ale i na

pečeti Ferdinanda I., dokud nebyl římským králem. Zde ovšem pocházejí ze znaku sicilského, přejatého katolickými králi, odkud orlici zdědilo i Francovo Španělsko. Méně dobře chápu tytéž orlice na pečeti Ladislava Pohrobka. Mají symbolisovat naději na říšské postavení otcovo? Nebo je to otcův odznak, bílá orlice?

Často na českých královských pečetích doby habsburské vidíme anděly. Zdali jsou čistě ozdobní nebo mají vztah k uherskému znaku, nevím. - Přinášíme tu obraz českého štítu s obojími strážci, známými z doby rakouského rodu, jakož i orlici, okreslenou z Bible Václava IV.

O formulích erbovních listin z kanceláře císaře Karla IV.

Rudolf Holinka.

Vedle různých formulí nobilitačních listin známe z kanceláře Karla IV. také formule erbovních listin, či »listů na erb«, jak zněl správně staročeský výraz, i když se tím často rozuměl »list na vládyctví« obecně, t. j. povýšení do stavu šlechtického. Skutečnost, že již Karel IV. vydával erbovní listiny, potvrzuje nám diplom pro Dětricha z Portic z r. 1360, který se zachoval v kopířci císařských privilegií (srv. *Glafey*, *Anecdotorum* ... collectio no 106, p. 177). Z něho se mimo jiné dovídáme, že císař Karel IV. uděluje ze své autority jako král český Dětrichovi a jeho zákonitým dědicům erb (armaturam), který smrtí pana Vojtěcha z Leuchtemberka, sešedšího bez dědiců, devolvoval legitimně na krále a Korunu království českého (... que ad nos et Coronam Regni Boemie ... est legitime devoluta), »*totiž páva s roztaženým ocasem na bílém poli*«, aby jej Dětrich se svými dědici nosil *ve štítě, na přílbě i na praporci*. Pro větší jistotu dává císař vykreslit erbovní figuru rukou malířovou.

Ale již samy formule, zachované ve formulářích z říšské kanceláře, kterým sloužily za předlohu

listiny z kanceláře vyšlé a jež zase měly býti vzory při vyhotovení nových listin podobného charakteru formálního i věcného obsahu, svědčí nad veškeru pochybnost, že Karel IV. vydával erbovní listiny a že se tak zlistňuje v kanceláři a tím i normalisuje a legitimuje stará obvyklost, o níž mluví často v úvodech nobilitačních listin a kterou v obecných rysech líčí na př. Chelčický. »Neb každý erb tu jest počátek mohl mieti, že někdy někdo u císaře neb u krále slúžil a nějaké hrdinstvie v bojích nebo v šturmiech ukázal i dosáhl cti a chvály nad jiné i přišel jemu erb po tom, čímž hrdinstvie ukázal; aneb jinak se vslúžil a úřadu dosáhl a po tom od krále k nějakému erbu přišel jest; tu se jest lépe urodil než chlap, i pójde rod jeho po tom, sa již urozenějšie nad chlapa skrze ten erb... někteří kupují ty erby k své cti: *bránu*, *vlčí* aneb *psí hlavu* neb *řebřík* anebo *puol koně* neb *trubici* aneb *nože* aneb *jelito svinské* neb nětco k tomu podobného. V takých erbiech stojí dobrota aneb duostojenství urození vládyčieho«. (*Sít víry*, vyd. Smetánka, str. 269, 276.)

Souvislost řečených formulí se vzory nobilitačních listin, které jsou prius, jest ovšem po stránce diplomatické zřejmá a věcně zcela přirozená. Z povahy věci nemůže tedy překvapiti, že pravidlem oba úkony, udílení šlechtictví a udílení erbu, jsouce namnoze současné, splývají zlis-

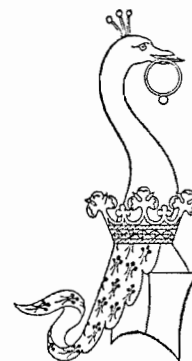
tiněním v jednu formu, jejíž arenga, původně vypůjčená z bohatě odstupňovaného okruhu areng listin nobilitačních, nabývá dalším vývojem charakteristických odstínů. Lze proto rozeznávat arengu listin na erb (arenga super privilegio de insigniis), kde se rozličně rozvíjí motiv o plnosti moci císařské (nebo královské), z níž prýští *nobilitatis insignia*, od areng listin pouze nobilitačních, v nichž se erb neuvádí a tedy nebývá ani erbovního motivu.

Příkladem takové erbovní listiny, v níž se oba právní úkony spojují v genetickou souvislost, jest již řečený diplom z r. 1360, mocí jehož se uděluje Dětrichovi z Portic šlechtictví (přijímá se současně za souhlasu české obce šlechtické »do stavu urozených baronů království a Koruny české«) a propůjčuje se mu onen osířelý znak. Arenga listiny diplomu prozrazuje příbuznost s formami erbovních listin z kanceláře Karlovy, jak ukazují oba formuláře, vzniklé na základě materialii z téže kanceláře, t. j. *Summa cancellariae* (vyd. Tadra) a *Collectarius perpetuarum formarum Johannis de Geylnhusen* (vyd. Kaiser).

Běží především o formu: *Imperator dat cuidam arma* (*Summa* XXIX., p. 21), která jest však jen výtahem z formule listiny na šlechtictví i na erb, zachované ve formuláři Jana z Gelnhausen (42, p. 38): *Concessio armorum et nobilitatio militum, ita quod mutantur mutanda*, neboť vynechává pod-

statu části nobilitační. Výkladu, že měla sloužiti za předlohu listině, jíž se uděluje pouhý erb (arma, insignia militaria), odporuje její skladba, zachováající zřetelně počátek narrace, která má smysl jen jako úvod k části nobilitační, i její obsah, neboť podle ní se propůjčuje pouze klenot. Srovnáním s textem Jana z Gelnhausen, který však jen naznačuje místo, kde má následovati popis erbu (*tale signum etc.*), vysvítá, že jeho odvozenina v Summě jest útvarem velmi libovolným a že listina na erb obsahovala pravidelně také část nobilitační.

Arenga diplomu pro Dětricha *Ex regiae dignitatis serena potencia* jest obměnou základních motivů arengy této formule *A claro lumine throni cesarei* s rozdílem, který diktuje skutečnost, že totiž diplom vydává Karel IV. jako král český, kdežto formule derivuje z listiny, nebo má do budoucna sloužit za předlohu listině, jejíž právní podstata a jistota prýští z hodnosti vydavatele jakožto císaře římského (po případě současně a zároveň i jako krále českého). Podrobným srovnáním dochovaného materiálu vychází najevo, že původní verse arengy *A claro lumine* měla vzor v jednoduché arenze nobilitační listiny a sama byla předlohou jiným formám, v první řadě velmi umělé arenze *Sceptrigera cesaree dignitatis sublimitas*, kterou se honosily listiny obsahu: *Creacio comitis palatini cum bonis clausulis* (*Collectarius*, 33, p. 27), *Familiaritas consiliarii et nobilitatis* (*ibid.*, 27, p. 19),

Imperator facit ducem de comite (*Summa*, XXVI, p. 18), *Imperator facit quendam militem et recipit eum in consiliarium* (*Summa*, LXXX, p. 52) s patřičnou obměnou, běželo-li o vévodu, hraběte paláce neb o pouhé šlechtictví.

S touto arengou a ostatními formami, jak předpisují formuláře, vyšly skutečně listiny z kanceláře Karla IV., na př. dva diplomy u *Glafeje* (l. c. XV, p. 30; XIX, p. 38).

Formule s arengou *A claro lumine* v onom znění, jak se nachází v Summě, zachovala nám popis erbu, či spíše jen klenotu; písař maje před sebou nějakou listinu erbovní typu *Collectaria* (42, p. 38) položil důraz právě na ten úsek skladby listiny, kde se zračí přesnost a vyspělost mluvy heraldické. Císař obrací se tam k příjemci a jeho dědicům, milostivě jim dovoluje, aby »*totiž na přílbě po zvyku urozených hrabat a taktěž na koroubvi,*

když toho nutnost vyžádá, mohli nositi ve středu zlaté koruny úplnou hlavu páva s krkem, aby páv ten v zobáku nesl zlatý prsten s drahým kamenem, aby přikrývky vzadu s přilby visící byly z kožíšin hermelínových». Pro větší jistotu dává císař ten erb v patřičných figurách i barvách vymalovat uměním malířovým.

V jiné formuli (Imperator nobilitat et dat arma, Collectarius 41, p. 37; Summa LXXXI, p. 53, kde lepší čtení), jejíž arenga, začínající slovy: *Humane condicionis circumspecta sagacitas*, jest pozoruhodně rozvinutým derivátem z arengy *A claro lumine*, přijímá císař nějakého učeného muže do své rady a udílí mu šlechtictví i znak, chtěje jeho »šlechtictví morální«, které se projevuje vědou, moudrostí a jinými ctnostmi, »odíti v poctu šlechtictví civilního«, aby onen muž byl tak urozeným a rytířským, jako by pocházel ze šlechtického rodu. Na potvrzení jeho šlechtictví uděluje císař z vlastního hnutí a daruje »znamení erbu vyobrazeného čili namalovaného na štítu doleřečeném jemu i jeho dědicům a právoplatným nástupcům k věčnému užívání erbu, totiž: na poli onoho štítu, veskrze bílém, úplný lev červené barvy, vzpřímený, mající na hlavě korunu zlatisté barvy, a příčný pásek barvy takéž zlatisté, středem těla toho lva až k samým okrajům štítu již řečeného sahající«.

Nyní následuje symbolický výklad heraldických figur i barev, který nás vrací až k samým prame-

nům morálních ctností původního rytířstva. Císař připomíná novému šlechtici i jeho dědicům povinnost, aby »v poli bělosti, která stav čistoty a nevinnosti dobrých skutků předobrazuje, zuřivosti lva vzplana a opásán čarou přimosti, která zlatistou barvou pásku se označuje, vzpřimil se k pošlapání nástrah nešlechtníků«.

Také kancelář krále Václava IV. užívá vzorů shromážděných někdy v říšské kanceláři Janem ze Středy a jeho pomocníky — po nejedné stránce jest pouze jejím pokračováním. Co se týká naší otázky stačí ukázati na př. na fakt, že diplom, jímž Václav IV. povyšuje r. 1392 Giangaleazza Viscontiho (dosud hraběte z Virtù) na vévodu milánského (srv. Muratori, Scriptores XXIII., col. 638 sq.), vypůjčuje si arengu *Augustalis potencie monarchia* z formule zachované v Summě (XXVIII, p. 20).

Podobně arenga i ostatní části listiny pro pana Jíru z Roztok, kterou ho král povyšuje »do stavu urozených baronů svaté říše a království českého«,

potvrzuje a zlepšuje mu erb (podle kopie z kn. Schwarzenberského archivu v Třeboni, srv. *Palacký, Ůber Formelbücher II.*, p. 112 sq.), sleduje celkem vzor ze *Summy* (XXVII, p. 20): *Imperator facit quendam militem baronem.*

Václav IV. potvrzuje panu Jitrovi erb, kterého předkové jeho užívali až dosud, ale polepšuje mu jej (*cum donacione clenodii*), aby *notiž po mravu urozených baronů mohl nositi v bílém štítu, i na praporce taktěž bílém, kdykoliv toho nutnost bude vyžadovat, černou vránu* [v orig.: *cornicem*

nigram, vulgariter vrána vel Ruhe (!) dictam], na přílbě taktěž černou vránu a aby přikrývky, vřadu s přílby visící, byly z kožešin hermelinových.

Při pohledu na tento hrubý materiál vynořují se některé otázky zvláštní, na něž se pokusíme odpověděti v příští Erbovní knížce.

Znak bývalej stolice Liptovskej.

Alexander Húščava.

Stredoveké listiny, vydané ktoroukoľvek uhorskou stolicou (župou), boli v starších časoch pečatené jedine osobnou pečaťou stoličného župana, na pečatidle ktorej bol vyrytý jeho rodový znak. Ale už v druhej polovici XIV. storočia a hlavne v nasledujúcom XV. storočí, okrem listín vydaných pod pečaťou županovou, stretávame sa i s takými listinami, na ktorých je až päť pečatí, a to: osobná pečať vicišpánova, ku ktorej pritlačili svoje pečate i štyria slúžni (iudices nobilium) príslušnej stolice.¹⁾ Tento zvyk prežil celý uhorský stredovek a zmenu prináša až polovica XVI. storočia, kedy sa prihlásila potreba odstránenia rôznych nedorozumení, vzniklých z neznalosti pečatí stoličných úradníkov, pod pečatami ktorých listiny opúšťaly stoličnú kanceláriu. Všetky tieto nedorozumenia odstránil až januárovo-februárový bratislavský snem roku 1550.²⁾

Na tomto sneme prišla na pretras aj otázka stoličných listín a pri jej riešení uhorskí stavovia konštatovali, že v prítomnom čase už nezodpovedá stredoveký úzus stoličných kancelárií, podľa ktorého stoličné listiny bývaly pečatené osobnou pečaťou vicišpána a štyroch slúžnych.³⁾

Pri rokovaní o tejto otázke sa zaiste poukazovalo aj na to, že vierohodnosť takýchto listín trpí častou zmenou stoličných úradníkov, ktorí (podľa starého zvyku) boli povinní spečatiť každú stoličnú listinu ešte pred jej vydaním stránke. Po spoločnej porade usniesli sa konečne stavovia na tom, že požiadajú kráľa, aby udelil zvláštny znak každej uhorskej stolici. Tento znak sa potom mal vyryť na zvláštne pečatidlo, ktorým by sa pečatili všetky listiny, vydané menom stolice.⁴⁾ Vzorom tu bola stolica Šomodská, ktorá (na znamenie zvláštnej milosti) už roku 1498 dostala od kráľa Vladislava znak a ako prvá v Uhorsku začala tohoto znaku užívať i na pečati, pod ktorou vydávala svoje listiny.⁵⁾

Požiadavok nutnosti vydania znaku pre každú uhorskú stolicu so všeobecným súhlasom uhorských stavov bol potom predložený kráľovi Ferdinandovi I., ktorý ho prijal ešte na spomenutom januárovo-februárovom bratislavskom sneme a spolu so svojím rozhodnutím ho včlenil pod šesťdesiaty druhý artikul dekrétu zo dňa 13. februára 1550.⁶⁾ Na tomto mieste Ferdinandovho dekrétu sa hovorí o stoličných pečatiach. Poukazuje sa tu predovšetkým na to, že k vôli odstráneniu rôznych nepríjemností a nedorozumení, vzniklých z neistoty a neznalosti pečatí stoličných úradníkov, v budúcnosti každá listina (vystavená menom stolice) má byť spečatená jedi-

nou pečaťou (tak, ako tomu je v stolici Šomod'skej), ktorú kráľ na požiadanie daruje každej uhorskej stolici.⁷⁾ Pečatidlo si každá stolica mala uschovať do zvláštnej skrinky alebo laduly, ktorá mala byť uzavretá a spečatená pečaťou vicišpána, slúžnych a prísazných až do toho času, kým ho (pečatidla) nebolo treba na spečatenie listiny, vydananej menom stolice.⁸⁾

Práve spomenuté snemové rokovanie a state Ferdinandovho dekrétu sú teda právnym podkladom k žiadostiam uhorských stolíc o darovanie znakov a povolenie ich užívania na stoličných pečatiach.

Zástupcovia Liptovskej stolice predostreli žiadosť stolice o udelenie znaku už r. 1550 ešte na januárovo-februárovom sneme v Bratislave. Kráľ, v smysle spomenutého snemového rokovania a dekrétu, prijal žiadosť tejto deputácie a už dňa 12. februára 1550 vydáva Ferdinand listinu, ktorou daruje znak bývalej stolici Liptovskej.⁹⁾ V tejto listine kráľ Ferdinand I. poukazuje na známe nám už motívy snemového rokovania ktoré liptovskej deputácii umožnili podanie petície o darovanie znaku. Po všeobecnej formulácii týchto motívov nasleduje kráľovo rozhodnutie, ktorým sa bývalej stolici Liptovskej udeľuje znak. Je to belasý (nebo modrý) štít, majúci v päte zelenú pažiť, uprostred ktorej zo striebornej skaly rastie smrek, zelená koruna

ktorého sa rozvetvuje pod horným okrajom štítu. Pod smrekom s ľavej strany orlica - s pravej vzpriamený vlk pravými nohami držia zlatú kráľovskú korunu. Otvorená turnajská priľbica má

za klenot zo zlatej kráľovskej koruny rastúcu orlicu. Ľavé pokrývky pril'bice sú zlaté a čierne, pravé zase zlaté a modré.

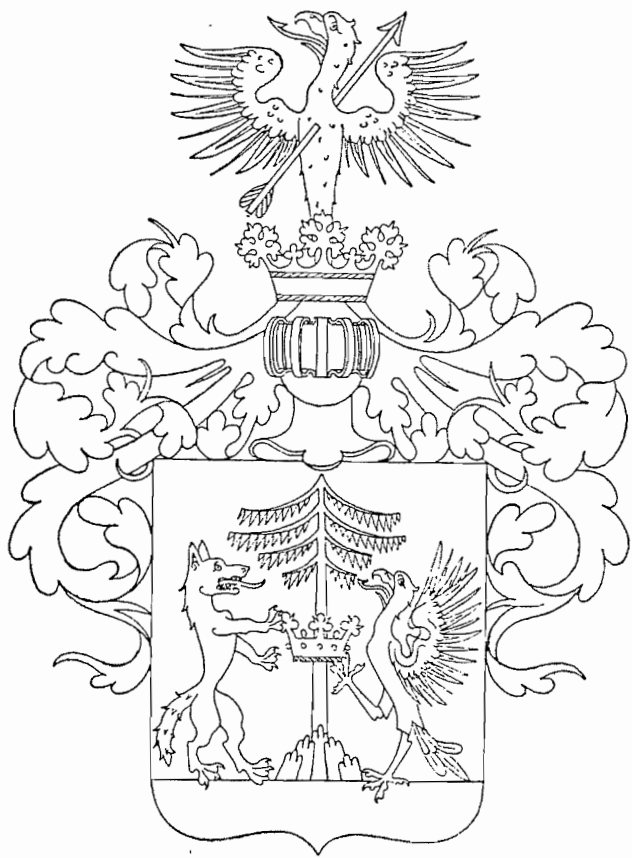
V tejže listine kráľ Ferdinand I. sľužuje ďalej k tomu, aby si Liptovská stolica nechala vyryt zvláštne pečatidlo, na ktorom by bol vyobrazený práve popísaný znak. Pod takouto pečaťou sa potom mali vydávať všetky listiny, vystavené menom Liptovskej stolice, spôsob vydávania ktorých kráľ ešte v tejže listine podrobne normuje. Okrem toho kráľ Ferdinand I. sľužuje aj k tomu, aby sa práve darovaný znak Liptovskej stolice skvel i na stoličných korúhvach, pod ktorými sa v búrlivých časoch shromažďovali príslušníci kráľovského vojska z Liptova, v časoch pokojných zasa deputácie a posolstvá Liptovskej stolice.¹⁰⁾

Nemožno pochybovať o tom, že Liptovská stolica čoskoro po obdržaní tohoto vzácného privilegia nechala si vyhotoviť pečatidlo s práve darovaným znakom, ktorý si vyobrazila i na stoličnú korúhev. A tak po 12. februári 1550 miznú v Liptove stoličné listiny, spečatené pečaťou stoličného vicišpána a pečaťmi štyroch slúžnych. Od tohoto času sa Liptovská stolica honosí vlastným znakom, pod ktorým stoličnú kanceláriu opúšťajú všetky listiny, vydané menom Liptovskej stolice.

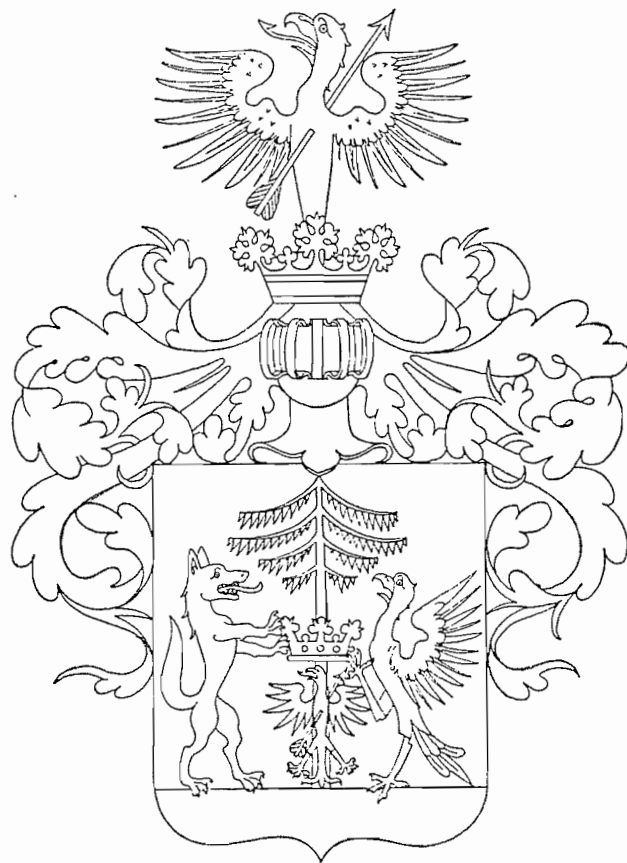
Tento stav trval až do začiatku roku 1649. Dňa 25. januára spomenutého roku známy liptovský župan Juraj Illésházy na sneme v Brati-

slave prosil kráľa Ferdinanda III., aby obnovil a potvrdil znak Liptovskej stolice, darovaný kráľom Ferdinandom I. r. 1550. Žiadal zároveň, aby kráľ povolil vydávanie liptovských stoličných listín pod pečaťou z červeného vosku.¹¹⁾ Zámienkou Illésházyho prosby bol fakt, že v čase podania jeho petície staré stoličné korúhve, pochodiace z čias Ferdinanda I., boli už roztrhané a stoličné pečatidlo bolo už sodraté i rozlámané. Je len prirodzené, že za daných pomerov kráľ prijal prosbu mocného liptovského župana a listinou zo dňa 29. mája obnovil a potvrdil znak, ktorý Liptovskej stolici daroval už kráľ Ferdinand I.¹²⁾ Tento obnovený znak sa shoduje so starým liptovským znakom, darovaným dňa 12. februára 1550 kráľom Ferdinandom I. Predsa však možno medzi starým a obnoveným znakom konštatovať nepatrný rozdiel v klenote. Videli sme už, že klenotom pôvodného stoličného znaku bola zo zlatej kráľovskej koruny rastúca orlica, ktorá v liptovskom znaku, obnovenom dňa 29. mája 1649, je prestrelená šípom.¹³⁾

Tohoto znaku užívala Liptovská stolica až do začiatku roku 1680, kedy liptovský a trenčiansky župan Juraj Illésházy prosí kráľa Leopolda o darovanie znaku nového. Ako dôvod svojej žiadosti udáva Illésházy stratu starého stoličného pečatidla, na ktorom bol vyrytý liptovský znak, darovaný Ferdinandom I. r. 1550 a obnovený krá-

ľom Ferdinandom III. r. 1649. Illésházy vo svojej žiadosti poukazuje ďalej na možnosť zneužitia strateného pečatidla k neoprávnenému vydávaniu stoličných listín, čo by mohlo mať nebez-

pečné následky pre právny život celej stolice.¹⁴⁾ V snahe soslabiť nedôveru v právnu silu liptovských stoličných listín kráľ Leopold dňa 23. februára (1680) v Prahe danou listinou rieši celý

problém tým, že Liptovskej stolici dáva nový znak.¹⁵⁾ Leopoldom darovaný znak líši sa od pôvodného liptovského znaku tým, že skalu v štíte nahradil orlicou, prestrelenou zlatým šípom a zo zlatej kráľovskej koruny rastúca orlica klenotu je taktiež prestrelená zlatým šípom, podobne, ako orlica v štíte. Ľavé faľmochy sú strieborné a červené (!), pravé zlaté a modré.¹⁶⁾

Tento Leopoldom darovaný znak užívala Liptovská stolica viac ako pol storočia. Konečne dňa 16. mája 1837 kráľ Ferdinand V. v súvislosti so žiadosťou Liptovskej stolice o povolenie vyrytia maďarského kruhopisu (miesto doterajšieho latinského)¹⁷⁾ na pečatidlo z r. 1680, potvrdzuje Leopoldom darovaný liptovský znak a zároveň ho polepšuje zmenou niektorých doterajších bariev na kovy (zlato a striebro). Podľa listiny kráľa Ferdinanda V. zo dňa 16. marca 1837 znakom Liptovskej stolice je:¹⁸⁾ Belasý štít, majúci v päte zelenú pažiť, uprostred ktorej rastie smrek, zelená koruna ktorého sa rozvetvuje pod horným okrajom štítu. Uprostred pod smrekom zlatá šípom prestrelená orlica má nad hlavou zlatú kráľovskú korunu, ktorú s ľavej strany drží orlica, s pravej však vzpriamený strieborný vlk. Otvorená turnajská prilbica má za klenot zo zlatej kráľovskej koruny rastúcu zlatú šípom prestrelenú orlicu. Ľavé pokrývky prilbice sú strieborné a modré, pravé zase zlaté a čierne.¹⁹⁾

Z historizovania v našej štúdii je tedy zjavné, že Liptov patrí medzi prvé stolice v Uhorsku, ktoré si žiadali vydanie zvláštneho znaku. Liptovská stolica dostala svoj znak dňa 12. februára 1550, teda ešte na januárovo-februárovom sneme, ktorý po prvý raz v Uhorsku vyslovil požiadavok, že každá uhorská stolica od tohoto času musí mať svoj vlastný znak. Videli sme tiež, že podkladom tohoto rozhodnutia bola snaha po posilení vierohodnosti a získanie dôvery v právnú silu stoličných listín, ktoré sa od tohoto času mali vydávať pod jedinou pečaťou, na ktorej by bol vyobrazený stoličný znak. Liptovský znak, darovaný dňa 12. februára 1550, bol potom potvrdený dňa 29. mája 1649 a dňa 23. februára 1680 dostáva Liptov nový znak, ktorý bol posledný raz potvrdený a polepšený dňa 16. marca 1837. A na koniec, keď porovnáme blazovanie znakov Liptovskej stolice, vidíme, že tento znak od r. 1550 až do časov predprevratových neprežil príliš veľké zmeny. Štít a na ňom pažiť, smrek, kráľovská koruna, vlk, orlica i klenot ostávajú nezmenené už od r. 1550. Výminku tvoria jedine zmeny niektorých bariev a ďalej rastúca orlica v klenote, ktorá je od r. 1649 prestrelená šípom a skala v štíte, ktorá je od r. 1680 nahradená orlicou, taktiež prestrelenou šípom.

Je len prirodzené, že slohové vyobrazenie liptovských stoličných znakov na jednotlivých listi-

nách zodpovedá súčasným umeleckým smerom a heraldickým zvyklostiam. V celku však možno konštatovať, že prvky krásnej starej heraldiky, ktoré do určitej miery sa snaží zachovať ešte lip-tovský znak z r. 1550, sa postupom času strácajú a posledný lip-tovský znak z roku 1837 je žalost-ným dokladom úpadku súčasného heraldického čítania.

Poznámky.

¹⁾ K otázke právnej sily a spôsobu vydávania uhorských stoličných listín v tomto čase srovnaj: *Szentpétery Imre, Magyar oklevéltan*. Budapest 1930, str. 230—231.

²⁾ Bratislavský snem mal byť pôvodne zahájený dňa 30. novembra 1549. Pre rôzne príčiny bol však oddialený, až konečne dňa 6. januára 1550 bolo zahájené snemové jednanie, ktoré skončilo až dňa 13. februára 1550. Priebeh celého rokovania popisuje *Fraknói Vilmos, Monumenta comitalia regni Hungariae*. Budapest 1876, sväz. III, str. 235—260.

³⁾ Ukazujú na to slová kráľa Ferdinanda I., ktoré sa nachodia v erbovnom diplome tohože kráľa, vydanom dňa 12. februára 1550 pre bývalú stolicu Lip-tovskú, ktorú publikujeme v prílohe.

⁴⁾ K celej tejto stati srovnaj spomenutú už listinu zo dňa 12. februára 1550 (viď poznámku č. 3) a šesťdesiaty druhý artikul dekrétu kráľa Ferdinanda I. zo dňa 13. februára 1550. *Kolosvári Sándor a Óvári Kelemen, 1526—1608, évi törvénygyűjteménye* (v zbierke *Corpus juris Hungarici*). Budapest 1899, str. 290. *Fraknói Vilmos*, tamže, str. 319.

⁵⁾ O užívaní jedinej pečati na listinách stolice Šomodskej hovorí šesťdesiaty druhý artikul Ferdinandovho dekrétu z roku 1550. Srovnaj k tomu tiež: *Csánky Dezső, Somogy vármegye*

v zbierke *Magyarország vármegyéi és városai*, str. 373, podľa práce, ktorú vydal *Tagányi Károly, Magyarország címertára*, str. 21—22.

⁶⁾ Srovnaj k tomu poznámku č. 4.

⁷⁾ K vôli odstráneniu sporov v budúcnosti kráľ Ferdinand nariaďuje, aby „...imposterum in singulis comitatibus, sub uno sigillo literae, nomine comitatus (!) expediendae, ex benigna concessione regiae majestatis expediantur: cuemadmodum (!) fit in comitatu Simigiensi...“. *Kolosvári Sándor a Óvári Kelemen*, tamže, str. 290. *Fraknói Vilmos*, tamže, str. 319.

⁸⁾ Ferdinandov dekrét v tejto veci hovorí, že „...sigilla postquam fuerint importata, et confecta, asserventur in singulis comitatibus in arca, seu ladula, sub sigillis vice - comitum, judicum; et juratorum nobilium: neque excipiantur, nisi cum tempore sedis judicariae literae aliquae nomine comitatus fuerint obsignandae...“. *Kolosvári Sándor a Óvári Kelemen*, tamže, str. 290. *Fraknói Vilmos*, tamže, str. 319.

⁹⁾ Originál listiny je vystavený na pergamene o veľkosti 29×61,5 cm. Privesená pečať i plika je odrezaná (stratila sa) a zo subskripcii vidno iba horné drieky dlhých písmien Ferdinandovho podpisu. Podľa dorzálnej poznámky listina bola až do 10. augusta 1863 stratená. Tohoto dňa bola z archívu rodiny Palugyay vrátená do archívu bývalej stolice Lip-tovskej, kam provenienčne patrí. Listina je majetkom krajiny Slovenskej a na-teraz je uložená v archívnom oddelení Lip-tovského muzea v Ru-žomberku, inventárne číslo 24430. V prílohe ju publikujeme in extenzo.

¹⁰⁾ Popis znaku a výklady o používaní pečati sú čerpané z listiny kráľa Ferdinanda I., ktorú publikujeme v prílohe.

¹¹⁾ Juraj Illésházy menom Lip-tovskej stolice podľa slov listiny kráľa Ferdinanda III. zo dňa 29. mája 1649 žiadal, aby „...armaque seu insignia eiusdem (t. j. comitatus Liptoviensis) cum usu rubrae cerae renovare ac confirmare dignemur...“. O zachovaní tejto listiny srovnaj nasledujúcu poznámku.

¹²⁾ Originál listiny je vystavený na pergamene, ktorý je na niekoľkých miestach vytrhnutý. Pečať privesená na žltobielomodro-červenej šnúre sa dochovala iba čiastočne. Listina je majetkom krajiny Slovenskej a nateraz je uložená v archívnom oddelení Liptovského múzea v Ružomberku, číslo inv. 24444.

¹³⁾ Podľa popisu znaku v listine kráľa Ferdinanda III. v jeho klenote možno vidieť „...scuto incumbente galeam militare craticulatam sive apertam, regio itidem diademat, ex eoque similem inferiori aquilam (t. j. v štíte), solum per pectus sagitta traiectam, eminentem, proferente ornatam...“. Z originálu, ktorého popis je v poznámke č. 12.

¹⁴⁾ Podľa originálu Leopoldovej listiny zo dňa 23. februára 1680, zachovanie ktorej je popísané v poznámke č. 15.

¹⁵⁾ Originál listiny je vystavený na pergamene, ktorý je veľmi poškodený vlhkom a hrdzou. Pečať, privesená na žltobielomodro-červenej šnúre, je dobre zachovaná. Pôvodina je majetkom krajiny Slovenskej a nateraz je uložená v archívnom oddelení Liptovského múzea v Ružomberku, inventárne č. 24438.

¹⁶⁾ Znak popisujeme podľa Leopoldovho originálu zo dňa 23. februára 1680, ktorý jsme popísali v poznámke č. 15.

¹⁷⁾ Liptovská stoličná pečať už od časov kráľa Ferdinanda I. mala kolopis: *SIGILLUM COMITATUS LIPTOVIENSIS*. Dňa 16. marca 1837 Liptovská stolica žiadala kráľa o povolenie tohoto kruhového: *LIPTÓ-VÁRMEGYE PETSÉTJE 1680. MEG ÚJITATOTT 1837*. Kráľ Ferdinand V. v tejto veci vyslovil svoj súhlas listinou, ktorej popis je v poznámke č. 18.

¹⁸⁾ Originál pergamenový v knižnej forme s krásne zachovanou pečaťou, privesenou na zlatej šnúre, je majetkom krajiny Slovenskej. Nateraz je uložený v archívnom oddelení Liptovského múzea v Ružomberku, inventárne číslo 24450.

¹⁹⁾ Roku 1912 bolo založené Liptovské múzeum v Ružomberku, ktoré do svojej pečati prevzalo znak bývalej stolice Liptovskej z roku 1837.

Príloha.

Kráľ Ferdinand I. daruje znak bývalej stolici Liptovskej a vyslovuje súhlas s tým, aby si ho menovaná stolica nechala vyobraziť na stoličnú korúhev a pečatidlo.

12. februára 1550 Bratislava.

Orig. perg., z ktorého bola odrezaná plika i s privesenou pečaťou, je majetkom krajiny Slovenskej. Dočasne je uložený v archívnom oddelení Liptovského múzea v Ružomberku pod inv. čís. 24430. Podrobnejší popis srovnaj v poznámke číslo 9.

Nos Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Seruiae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque etc. rex semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, marchio Moraviae, dux Lucemburgae ac superioris et inferioris Slesiae (!), Wirtembergae et Theke, princeps Sueviae, comes Hapsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kiburgi et Goriciae, landgravius Alsaciae, marchio sacri Romani imperii, supra Anasum, Burgouiae ac superioris et inferioris Lusaciae, dominus marchiae Sclavonicae, portus Naonis et Salinarum etc., memoriae commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod nobis profesto Epiphaniarum domini

(6. *januára* 1550) proxime preterito et aliis diebus sequentibus in hac civitate nostra Posoniensi generalem fidelibus nostris dominis praelatis, baronibus, nobilibusque ac universis statibus et ordinibus regni nostri Hungariae conventum celebrantibus inter alia negocia et tractatus, publicam quitem et tranquillitatem eiusdem regni nostri concernentia, iidem status et ordines communi omnium voto deliberarunt ac maiestati nostrae humiliter supplicarunt, quod cum hactenus in singulis comitatibus dicti regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum in expeditionibus quarumcunque literarum, ac aliis quibusvis exequutionibus (!) sigillis tantum vicecomitem et iudicum nobilium usi fuissent, dignaremur singulis comitatibus arma sive insignia atque sigillum speciale clementer dare et concedere, quibus quilibet comitatus tam in sigillatione literarum causalium, adiudicatoriarum et exequutionalium (!) aliarumque quarumlibet de more et consuetudine ipsius regni nostri Hungariae e sede ipsius comitatus emanandarum, quam etiam expeditionibus contra hostem nec non legationibus et aliis negotiis pro insignibus in maiorem rerum et negotiorum omnium fidem et efficaciam uti possent. Nos rationem habentes supplicationis eorundem fidelium nostrorum statuum et ordinum praedicti regni nostri Hungariae considerantes etiam ad res bene gerendas

et expediendas non parum momenti accedere, si huiusmodi insignia et sigilla cuique comitatui per nos concederentur, comitatui Lyphthouiensi haec arma sive insignia, scutum coelestini coloris, cuius imam partem viridis campus et alba petra occupant, ex petra vero procrevit pinus ad superiorem partem scuti pertingens, sub qua ab una parte aquila aperto rostro alisque expansis, ab altera vero lupus in posteriores pedes erectus, hians ore, diadema sive coronam regiam dextris pedibus apprehensam, tanquam pro ea inter se dimicantes, tenent; scuto incumbit galea craticulata, cui impositum est simile diadema vel corona regia, ex qua prominet aquila expansis alis, a vertice autem galeae ad dextram cerulei et fulvi sive aurei, ad sinistram vero nigri et fulvi colorum lemnisci vel teniae variis inter se inflexibus, ac si a vento agitantur, laciniatim defluunt, prout haec in capite sive principio presentium literarum nostrarum pictoris arte suis coloribus depicta sunt, ex gracia nostra regia dedimus et contulimus hoc modo et cura in conservatione atque custodia ipsius sigilli semper fideliter observanda: Quod secundum eorundem fidelium nostrorum statuum et ordinum regni nostri Hungariae in hac ipsa dieta in medium aliorum articulorum redactam et per nos gracie confirmatam constitutionem sigillum ipsum in arca seu ladula una sub sigillis propriis vice-

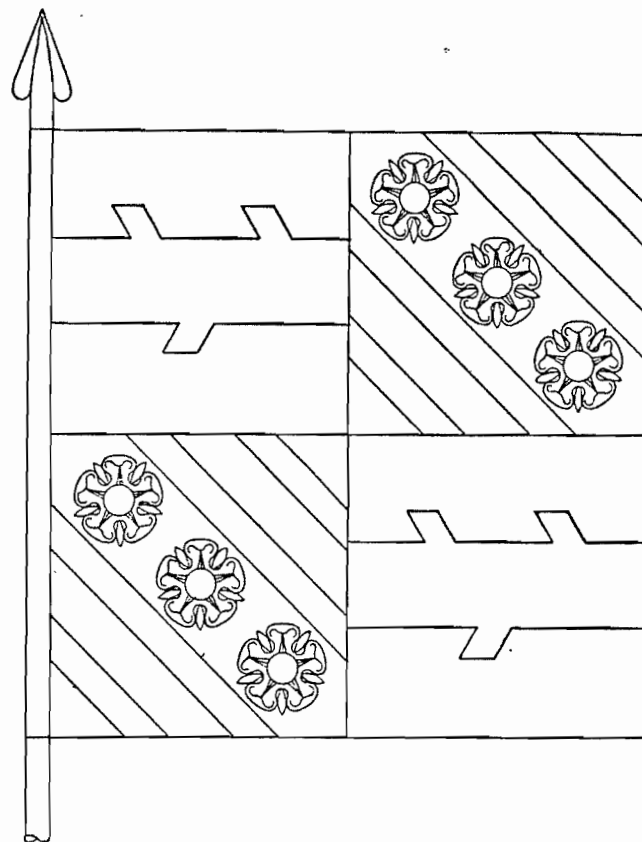
comitis, iudicum et ceterorum iuratorum nobilium conservetur et ex ea non excipiat, nisi tempore sedis iudiciariae, cum literae aliquae nomine comitatus fuerint obsignandae. Quibus etiam literis subscribant se iidem vicecomes, iudex et iurati nobiles vel hi, qui ex ipsis sciunt scribere, simul cum notario comitatus. Alioqui (!) literae ipsae, quae aliter fuerint expeditae, invigrosae esse censeantur. Decernentes, ut idem comitatus Lyphouiensis a modo in posterum huiusmodi insignibus et armis non solum in consignatione literarum causalium, adiudicatoriarum et exequutionalium (!), e sede ipsorum iudiciaria quacunque in re et causa sedem scilicet eiusdem comitatus concernentium emanandarum (quas nos ratas et firmas vigorosasque habentes per fideles subditos nostros observari volumus), verum etiam in omnibus tam particularibus quam generalibus legationibus nec non expeditionibus nostris et regni nostri Hungariae, quoties necessitas postulabit, contra hostes comparandis et suscipiendis pro signo sive vexillo perpetuis semper temporibus uti possint et valeant. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, pendenti communitas praedicto comitatui Lyphouiensi duximus dandas et conferendas, imo damus et conferimus per presentes.

Datum per manus reverendissimi in Christo patris domini Nicolai Olahi, episcopi Agriensis, compatris et consilarii ac in dicto regno nostro Hungariae cancellarii, fidelis nobis syncere (!) dilecti, in arce nostra Poseniensi, duodecima die mensis Februarii, anno domini millesimo quingentissimo quiquagesimo, regnorum nostrorum Romani vigesimo, aliorum vero vigesimo quarto.

Korouhev, opatství břevnovského.

Korouhev opatství břevnovského je rozčtvrcena: v prvním a čtvrtém modrém poli spočívá stříbrné ostrevní břevno o třech sucích, v druhém a třetím poli stříbrném jsou čtyři kosmé modré pásy, uprostřed kosmo v stříbrném poli leží tři červené růže.

Znak opatství břevnovského v podobě barokní navazuje na erbovní pověsti břevnovské. Je složen ze dvou štítů: na pravém modrém štítě spatřuje se kosmo ležící ostrev o třech sucích přirozené barvy, v levém štítě rovněž modrém tři stříbrné šikmé pásy, z nichž prostřední je pokryt třemi červenými (nebo zlatými, Král, Heraldika, str. 219) růžemi. Takto jsou zobrazeny znaky opatství břevnovsko-broumovského v rytině P. Prokopa Jaschke O. S. B. na soklech sloupů obrazu P. Marie Broumovské, kované na zábradlí balkonu letohrádku Vojtěšky v Břevnově a jinde. Pověst o nálezu břevna (ostrve) při založení kláštera vztahuje se na štít první, erbovní pověst o znaku Slavníkovců, růži, na štít druhý. Že jméno Slavníkovce sv. Vojtěcha, zakladatele břevnovského kláštera, bylo v baroku s obrazem růže spojováno, dosvědčuje rytina Ch. Schmi-

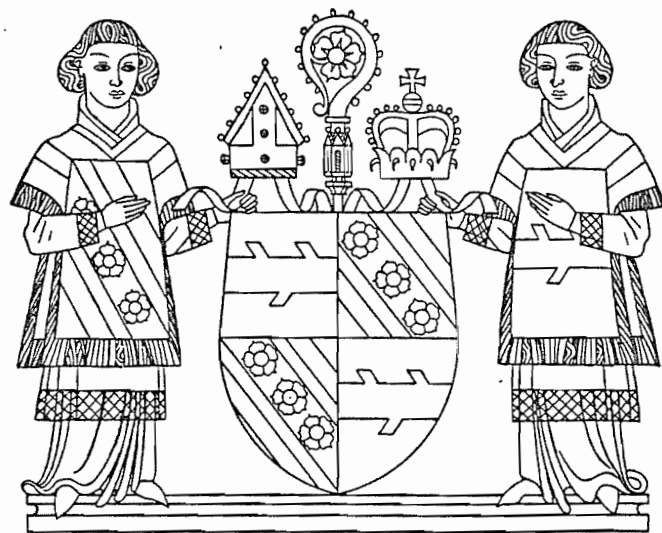

scheka, zobrazující růži s třemi řadami lístků ještě v pojetí heraldickém, nesoucí v semeníku obraz sv. Vojtěcha; listy a dvě poupata jsou však ryté naturalisticky. Dole v oválu je erb pokrytý

biskupským kloboukem, připomínající znak harrachovský; koule harrachovského znaku je tu však rozpolcena, v pravém poli nese znak arcibiskupství pražského, v levém znak křižovníků s červenou hvězdou.

Protože barokní tradice znaku váže se jednak k založení opatství břevnovského (břevno - ostrev) a k osobě zakladatele (svatý Vojtěch - růže), jest míti za to, že znak úplný náleží opatství břevnovskému a že tím není nijak naznačováno spojení dvou řeholních domů, Břevnova a Broumova.

Nejstarší vyobrazení znaku břevnovského opatství spatřuje se na gotickém relikviáři svaté Markety. Pravý štít na relikviáři je modrý a nese stříbrné ostrevní břevno s třemi suky (jde tedy o figuru heroltskou a ne obecnou podle pojetí barokního), štít levý je zřejmě stříbrný se čtyřmi kosmými pásy modrými, uprostřed kosmo v stříbrném poli jsou tři červené růže (na rozdíl od pozdějších znaků, kde je pole modré se třemi stříbrnými pásy šikmými. Král ve své Heraldice mluví dokonce o třech břevnech, což odporuje i tradici barokní. Není však nesprávné přidržeti se barokního pojetí druhého štítu i v době současné hlavně z důvodů kreslířských, protože ve čtvrceném štítě těžko je do třetí čtvrti štítu vkreslit znak podle předlohy středověké. Užívá se tedy také v modrém poli tři kosmých pásů, z nichž

prostřední je pokryt třemi červenými růžemi.) Znaky na relikviáři svaté Markety však erbovní pověst břevnovskou spíše potvrzují než vyvrací.

K historii znaku břevnovského opatství se vrátíme v příští erbovní knížce, protože věc touto krátkou zprávou zdaleka není vyčerpána.

Nakonec připojujeme ještě znak břevnovského opatství s heroldy jako strážci štítu. Jest to návrh na úpravu znaku po rozdělení opatství břevnovsko-broumovského.

Štm.

Znaky českých spisovatelů.

Bohumír Lifka.

Spisovatelů, kteří by užívali, nebo aspoň mohli užívatí znaků rodových a zděděných — o takové nám jde v tomto náčrtu — je v soudobém českém krásném písemnictví poskrovnu. Více bychom jich mohli vypočítati, kdybychom rozšířili obzor na písemnictví naukové, zejména na právnictví a přírodovědu. Beletristů známějších jmen, potomků starých českých rodů a rodů nobilitovaných za Rakouska, je nyní sedm. Heraldicky je sedmero těchto jmen vysoce zajímavé jak s hlediska vztahu svých nositelů k tradici znakem symbolisované a pro ráz jejich spisovatelské tvorby, konfrontované s obrazovou náplní štítů jejich předků, tak s hlediska estetického, neboť řada jich dávala své rodové znaky vytvářeti duchovně spřízněným a vrstevnickým výtvarným umělcům.

Je charakteristické, že celá skupina má společné literární vyznání: jest jím novoromantismus, který ve dvou nejvýraznějších osobnostech, Jiřím Karáskovi ze Lvovic a Janu Nebeském z Wojkowicz měl časem podoby na jedné straně dekadentní, ilusionistické a parnassistické, na druhé spiritualistické a psychologické, který u tří dalších básníků, Emanuela Lešetického z Lešehradu,

Jarmila Krecara z Růžokvětu a Jana Rejsy z Kolovic dával přednost tu melodickému sentimentalismu, tu rozkochané smyslovosti a zálibě v hellenismu. Dva zbylí stojí stranou, nezrazující však základního společného duchovního ladění: Emanuel Stehlík z Čenkova, stařešina skupiny, vlastenecký rétor a praktický frankofil a Arnošt Czech z Czechenherzu, exotik, přilnulý k moudrosti indického orientu.

Sedmice naše je také značně vrstevnická a bezprostředně následnická: Stehlík je rozen 1868 a literárně debutoval 1889, Karásek rozen 1871 a debutoval 1894, Lešehrad 1877 a 1897, Czech 1878 a 1901, Wojkowicz 1880 a 1898, Krecar 1884 a 1905, Rejsa 1886 a 1927. Z nich ony nejvíce výrazně sdružoval časem a na počátku i koncem svého vycházení jediný orgán, Procházková Moderní revue.

Lze říci, že uvědoměle i podvědomě na každého z nich vydatně zapůsobila rodová výlučnost, dopřávající jim i možnost spirituální, tvorbu »knih aristokratických«, i odlišení zevní, do něhož patří v neposlední řadě i možnost užívatí znaku, ať jako zevnější estétské dekorace nebo jako etického přiznání k rodovým ctnostem a snahám.

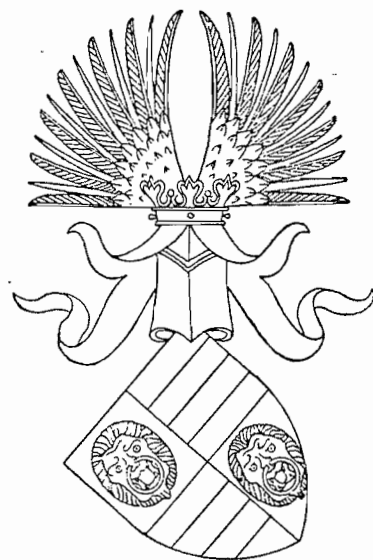
Posloupnost rodových reminiscencí, a tím stáří přídomku i štítu vykazují podle dat propůjčení nebo obnovení znaku Karásek ze Lvovic 1534,

Nebeský z Wojkowicz: stav rytířský 1543, obnovení 1897, Rejsa z Kolkovic 1579, Stehlík z Čenkova 1598, obnovení 1872, Krecar z Růžokvětu mezi 1677—1682, Čech z Čechenherzu 1816, Lešetický z Lešehradu 1889.

Jako by ani nebylo náhodné, že u tří českých spisovatelů vyskytují se jako heraldická zvířata na štítě nebo v klenotu lvi: dvakrát je to lev s mečem (Czech, Lešehrad), jednou lví hlava (Karásek). Také orlice přicházejí dvakrát (Stehlík, Wojkowicz), květy a rostliny třikrát (Stehlík, Krecar, Rejsa); neméně poetické je zlaté srdce (Czechovo), svinutý had (Karáskův), draho-kamy (Karáskovy), hvězdy (Lešehradovy), kotvový kříž (Krecarův).

Všimneme si nyní básnických a spisovatelských erbů i erbovníků blíže v pořadí historickém.

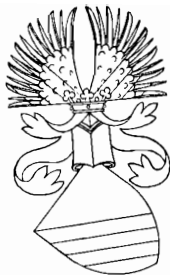
Páni Lvovičtí ze Lvovic jsou stará erbovní rodina královéhradecká. Sousedům Janovi a Matyáši Karáskům povoleno bylo majestátem z 24. února 1534, aby se psali Lvovičtí ze Lvovic a užívali erbu: štítu černého, v němž je lví hlava, v ústech safírový kámen mající a za ním v ústech had pozlacený s tyrkysovým kamenem v tlamce se v kolo svinuje. Kolčí helm, přikryvadla žlutá a černá, v klenotu dvě křídla orličí, žlutě a černě pruhovaná. Polepšený erb dává starý znak do 1. a 4. modrého pole štítu, 2. a 3. pole je třikrát červeně a bíle děleno, přikryvadla modrá žlutá

a červená bílá, klenot dvě křídla, pravé červené, levé bílé (Král, *Der Adel* 151, *Heraldika* 322; Sedláček II. 517; Rybička, *Erbovní rodiny Královéhradecké*, s. 24). První výtvarné zpodobení Karáskova znaku, uzpůsobené knižní dekoraci, je dílem profesora Bořivoje Hnátky. Básník určil je jako stálý emblém pro titulní listy prvních vydání svých *Spisů* v *Symposionu* H. Kosterkové (Ideje zítřku 1898, *Renaissanční touhy v umění* 1902, *Impressionisté a ironikové* 1903, *Chimae-rické výpravy* 1906, *Umění jako kritika života* 1906). Je to volná kresba velikosti 4'5:4 cm,

umístěná v dolních dvou třetinách titulních listů pod názvy a podtituly. Také pro souborný titul prvních vydání dalších Spisů u Kamilly Neumannové a vlastním nákladem vyšlých užil J. Karásek rodového znaku, řezaného do dřeva dvakrát Františkem Koblihau: po prvé řezal Kobliha znak s heraldickou licencí, s níž rozložil křídla klenotu, aby se mezi ně vešlo písmo titulu a ve formátu 17:11'5 cm, s bohatou stylisací přikryvadla a florálním dekorem pozadí klenotu, který měl vyvažovati rozvrh protilehlého titulního listu (Zazděná okna 1912, Ostrov vyhnanců 1912, Endymion 1913). Tento znak, s odlišnou do dřeva řezanou legendou: Z knih Jiřího Karáska ze Lvovic, je na volném listu formátu 16'7:11'6 cm od r. 1925 básníkem užíván jako exlibris (sr. i Bedřich Beneš Buchlovan, Moderní česká exlibris, s. 110). Druhý Koblihův řez znaku, heraldicky správný, má formát menší, 11:7 cm, ale řezba je hutnější, méně dekorativní (Král Rudolf, 1916). Každé užití znaku v knihách Karáskových tvoří s obsahem a vnějškem svazku harmonický celek a je typickým příkladem historicky, vnitřně a esteticky zákonného držení.

Diplomem císaře Františka Josefa I. z 9. III. 1897 byl Janu Baptistovi Nebeskému z Wojkowicz v Nymburce obnoven erb rytířského stavu, který drželi Nebeští od r. 1543, pondělí před sv. Filipem a Jakubem, kdy byl na sněmu rytířském

přiját ke stavu Jan starší Nebeský z Wojkowicz. Štit je pokosem od prava do leva rozdělen, nahofe modrý, dole zlaté a červené trojmo pruhované. Nad štítem přilba přímo postavená se zavřeným hledím, přikryvadla vpravo modrá, vlevo červená, podložená zlatem, s točenici modře, zlaté a červené vinutou. Klenot rozletitá orlí křídla pokosem dělená, nahofe modrá, dole kosmo zdola zlaté a červené čtyřikrát pruhovaná (Zbírka I., 15., 494; Král, Heraldika 301, Adel 171; Josef Mejstský, Příspěvky k dějinám šlechty v Čechách, s. připojením rodopisu rytířů Nebes-

kých z Vojkovic. Praha 1901. Doklad č. XVII. na s. 96., dvě zmínky o spis. Janu z Wojkowicz v textu a v rodokmenu. Barevný znak v litografickém provedení je vložen do knihy jako frontispice. Básník znaku tiskem neužil.

Rejsové kolkovští z Kolkovic, Slezané, měli nejprve ve znaku dva zkřížené klasy rýžové, kteréž jednoznačně vykládaly jméno. Majestátem z 16. února 1579 v Praze povoleno Adamovi Rejsovi, aby se psal z Kolkovic a dán mu za erb štít modrý, v něm dole trávniček se zapálenou vápennou pecí, z níž jde oheň a dým, před zapalovacím otvorem vlevo 6 vápenných kamenů, s druhé strany tři špalky dřevné a s obou stran peci dva klasy rýžové po jednom vzhůru. Turnajový helm s korunou a přikryvadly žlutými a modrými, v klenotu tři rýžové klasy (Schimon, Adel 77, 135; Doerr 294; Sinapius II. 740; Král, Adel 120, 211; Sedláček II., 479; Blažek, Der abgestorbene Adel Schlesiens, in Siebmacher's Wappenbuch B. VI. Abt. 8., Th. 1. s. 55.; III. s. 104., tab. 66.; Dr. Jan Rejsa-Kolkovský, Rejsové z Kolkovic ve Slezsku. Sborník Jednoty starých českých rodů v Praze, VI., 1935, s. 37.—40. a 4 znakové přílohy). Spisovatel Jan Rejsa z Kolkovic, který sebral s pietou a pilí jako zkušený rodopisec všechny dostupné zprávy o rodu široce kdysi větvitým a sdělil je také s veřejností (ve jmenovaném právě Sborníku Jednoty starých čes-

kých rodů jsou to vedle stati výše citované hlavně příspěvky v roč. IV. 1933, s. 29.—30. a příl., VII. 1936, s. 9.—11. a 2 příl., VIII. 1937, s. 6.—12., 26.—31., 41.—43.), užil obou tvarů rodových znaků, staršího i polepšeného na svých knihách ve volném výtvarném přepisu dvou umělců, Josefa Seipky (kresba znaku s vápennou pecí na knihách Čtyři renaissanční sonety, 1927, Na březích Ilissu, 1928) a Františka Koblihy (dřevoryt znaku s rýžovými klasy, protititul k sbírce novel Efeméry, 1937). Staršího znaku užívá také v slepém kovovém listovním razítku.

Stehlíkové z Čenkova, starý plzeňský patricijský rod, mají svůj znak od císaře Rudolfa II. 29. V. 1598 dovolil knězi Bartoloměji Flaxiovi, Mikuláši a Janovi, jeho bratřím a Bartoloměji Stehlíkovi Plzeňskému, jejich ujcí, aby se psali z Čenkova a dal jim erb: bílý štít, v něm orlici červenou s královskou korunou na hlavě a s roztaženými křídly, v zobáku tři lněné květy, stojící uprostřed tří zelených pahrbků, otevřený helm s korunou a s přikryvadly bílými a červenými, v klenotu dvě křídla orličky napříč barvami rozdělená, pravé červené a bílé, levé bílé a červené, uprostřed nich trojí pahrbek zelený, z něhož rostou tři lněné květy. 3. IX. 1640 v Řezně byl znak i přídomek polepšen, k Čenkovu přidáno »a z Treustetu« (za věrnost císaři o Mansfeldově nájezdu na Plzeň), do erbu v klenot místo lněných květů položena ruka zbrojná, v lokti ohnutá, v hrsti držící meč. (Vlasák, Staročeská šlechta; Meraviglia-Grivelli, Der böhm. Adel, in Siebmacher's Wappenbuch IV. 9., tab. 27.; Čas. Čes. Musea, 1862, 1889; Jireček, Rukověť II.; Král, Heraldika 123, 338, Adel 253; Sedláček II. 612; Památky archeol. X. 270; Paprocký, O stavu rytířském 423; Kadich, tab. 197; Jakubičkova sbírka; Wurzbach, Biogr. Lexikon Oesterreichs XXXVIII., 1879, s. 1.—3.; Martin Hruška a Jul. Koráb, Kniha pamětní města Plzně 775—1870 (1883), příl. znaku k s. 109. a obr. Bartol. Steh-

líka, text s. 89, 109, 147, 179, 269—278, 448, Životopisy s. 27.—28.) Spisovatel JUDr. Emanuel Stehlík z Čenkova tiskem znaku užívá pouze na exlibris, zinkograficky reprodukované kresbě K. Uhra z r. 1933. Znak není však v tomto listku vel. 14:11 cm motivem hlavním, jímž je pohled z okna od pracovního stolu na střechy Lobkovického paláce na úpatí Petřína, ale tvoří v dolní polovině malý střed v legendě.

Zachariáš Augustin Bernard Klecar z Rážokvětu (1646—1693), český spisovatel, obdržel svůj přídomek a erb od císařského palatina (od

r. 1668) a blízkého svého příbuzného kanovníka Tomáše Pešiny z Čechorodu, rovněž rodáka počáteckého, asi ve stejnou dobu, kdy byl s ním v duchovní službě v Praze u sv. Víta, tedy v l. 1677—1682: jsou to v modrém štítě čtvercém čtyři zlaté osmicípé růžice, po jedné v každém poli, uprostřed položen srdcový štítek, v němž je křížová zlatá kotva, obojí připomíná tedy náplň znaku jak Pešinoва, tak města Počátek. Helm otevřený, přikryvadla modrá a zlatá, v klenotu pět zlatých osmicípých růžic na pěti stoncích paprskovitě rozprostřeno roste z tříhroté viditelné koruny. (O Klecarovi spisovateli Jireček, Rukověť I., 348.; Král, Adel 115; Ant. Podlaha v Čas. Čes. Musea LXVI, 1892, s. 337—338.; Jarmil Krecar v knížce Quodlibet z let letoucích, 1939, na s. 12—16 s názvem Svatovítský sakristian, s obrazem a znakem.) Spisovatel Jarmil Krecar, který se k tomuto předkovi i přídomkem i znakem i orthografickou explikací hlásí (přídomku užil na své prvotině z r. 1905, bibelotu lyriky s titulem V mé duši věčný smutek dlí a věčné teskno), dal vytvořit dvěma umělcům dvě znakové varianty kresebné, jednu malou (29:27 cm, užito též jako exlibris zinkografické, 15:2 cm) od V. H. Brunnera určil pro dekorativní explicit většího vydání své parafráze Písne písní v domnělé staré podobě, r. 1928 (A. Sáhka, České bibliofilské tisky III., 1888), o znaku Krecarově

od Brunnera jedná i humorný soukromý tisk vydavatele Zodiaku Svatopluka Klíra. Znovu kreslil Krecarovi znak František Kobliha ve třech velikostech r. 1925, dvakrát volně (28:26 cm, 5'5:5'3 cm), po třetí jako exlibris (8:7 cm), přidav legendu. Několik těchto listků, reprodukcovaných zinkograficky, tištěných na japonsku, koluje mezi sběrateli užitek grafiky (sr. i B. Beneš-Buchlovan, Moderní česká ex libris, 1926, s. 83, 111.).

Pražský policejní hejtman Josef Čech (Czech, 11. VI. 1766 až 25. I. 1835) dosáhl za zásluhy

predikátu z Czechenherzu a erbu 28. VII. 1816: štít čtvercový, v 1. a 4. poli modrém je skála, na níž spočívá na vrchu zlaté srdce, v 2. a 3. červeném poli je stříbrný dvojocasý lev jednou stranou obrácený, s mečem k boji připraveným, na štítě v pravo točený turnajský helm otevřený se zlatým řetězem, korunovaný zlatou korunou, s přikryvadly vpravo modrými a stříbrnými, vlevo červenými a stříbrnými, v klenotu je muž, vynikající z větší části, modře oděný (Sedláček má: červeně oděný), mečem opásaný a s modrým kloboukem na hlavě, drží zlaté srdce v pravici,

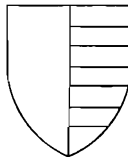
levici se opírá o bok. (Král, Heraldika 297, Der Adel 31; Sedláček II. 389; Karel Kovář, Arnošt Czech Czechenherz, životopis a liter. studie, 1937, s. 6.) Ve svých četných spisech ani jinde romanopisec a překladatel Arnošt Czech z Czechenherzu nikde znaku neužil. O zmíněném jeho předku je stať, ozdobená portretem, v Memoiren zur Charakteristik Oesterreichs, rodopis rodiny chystá Dr. Ant. Markus.

Novorakouské šlechtictví obdržela posléz také rodina Lešetických, jejíž člen Josef Lešetický (1836—1914), důstojník v Itálii, v Bosně a v Če-

chách byl do stavu šlechtického povýšen za zásluhy válečné diplomem císaře Františka Josefa I. z 10. V. 1889 a obdržel erb: v červeném štítě dva zkřížené meče se zlatými rukojetími, provázené v úhlech čtyřmi zlatými hvězdami, helm zdobený korunou, přikryvadla rudá, zlatem podložená, klenot rostoucí zlatý lev s rudým jazykem, mávající mečem se zlatou rukojetí. (Král. Heraldika 359, Der Adel 140; Sedláček II. 541, zmínka u Nastoupilů; Genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser, Brünn. XVI. Jg. 1891.) Originální kresba znaku od majora Edmunda Donka v Litoměřicích 1926 nebyla v tisku užita. Nad vchodem do Lešehradovy vily na Smíchově (Na Doubkové č. 8) je umístěna štuková aplikace znaku.

K dějinám erbu rodu Černínů z Chudenic.

Zdeněk Kalista.

V XVII. století, v době, kdy svým bohatstvím i svým politickým významem rodina Černínů dosáhla vrcholu a stála v čele české aristokracie, byly genealogické perspektivy tohoto rodu prodlouženy hluboko do minulosti - až k bájeslovným postavám, stojícím už mimo okraj vlastní historie a doloženým jenom zkazkami starého světa antického.¹⁾ V století XVIII., přesněji: na konci tohoto století, a pak na počátku XIX. věku kritický dějepysk osvícenský a jeho klasicističtí pokračovatelé pobořili tuto pyšnou stavbu barokní genealogie a odkázali hraběcí rod Černínů na nevýznamné celkem počátky v době Karla

IV., kdy po prvé se vyskytují historicky přesně zjištitelní a ověřitelní nositelé toho jména. Ale novější badání opět se vrací - proti této kritice - přece jen dále nazpět. I když nedovede ještě dáti jistoty plné, ukazuje aspoň s velmi značnou pravděpodobností, že starý »camerarius Černín«, »komoří Černín«, který hrál tak významnou úlohu v počátcích krále Přemysla Otakara I., stál vskutku v počátcích našich Černínů a že tedy Černínové jsou z nejstarších našich panských (přesněji: šlechtických) rodů, a vlastně vůbec vedle Valdštejnů, Kolovratů, Kouniců a Šternberků nejstarším rodokmenem, který můžeme v českých dějinách postihnouti, starším snad ještě než byl rodokmen pánů z Růže.²⁾

Přijmeme-li tento výsledek, jehož pravděpodobnost je opřena nejen o zápisy kronikářské, listinná data, domácí tradici, ale i o svědectví starých monumentů výtvarných: fresek v starém kostelíku rodného hnízda našeho rodu, Chudenic - pak i erb černínský je nepochybně z prvních, které se objevily na štítech, pečetích a vůbec v znameních české šlechty v XIII. věku. Jeho první dochovaný doklad je sice - pokud známo - až z druhé poloviny století následujícího: v starých gotických freskách chudenických, o nichž je právě řeč a které Sedláček³⁾ přičítá Černínovi, držiteli zboží chudenického v letech asi 1380—1420⁴⁾ - ale není pochyby, že jeho

počátky třeba položit daleko hlouběji do naší minulosti. Znamení jeho - poloutrojříčí - jež už svou lapidárností a jednoduchostí hlásí se zřetelně mezi pradávna erbovní znamení⁶⁾ - nacházíme už v nejstarší řadě malovaných erbů u nás v Jindřichově Hradci v světnici s legendou svatojirskou z roku (pravděpodobně) 1340⁶⁾ a na pečetích setkáváme se s ním dokonce ještě daleko dříve, už r. 1279.⁷⁾ Bylo to znamení, jehož užívala celá řada šlechtických rodin, shrnovaných obyčejně pod jednotný název »Drslavici« - podle křestního jména »Drslav«, v nich častěji se vyskytujícího.

Že Černínové z Chudenic patřili k této »čeledi«, nemůže býti důvodně pochyby. Jejich původ z kraje, kde původně vidíme šlechtické rodiny erbu poloutrojříčí zakotveny, z Plzeňska, a úže ještě: z jižní oblasti plzeňské⁸⁾ - i jejich křestní nomenklatura, v níž nejen že typicky se opakují křestní jména »drslavického« rozrodu⁹⁾, jako byl Drslav, Břetislav, Děpolt a Protiva, ale křestní jméno »drslavického« rozrodu Černín (Mauricius)¹⁰⁾ se přímo vtisklo celému jejich rodu jako jméno rodové¹¹⁾ - nasvědčují s pravděpodobností příliš značnou společný původ jejich s pány Švihovskými z Ryzmberka, pány z Potštejna a jinými, kteří užívali erbu poloutrojříčí.¹²⁾ Snad byla to přímo osoba výše zmíněného královského komoří z doby Přemysla Otakara I. Černína,

v níž se oddělili od společného kmene jako jedna z početných jeho větví, snad osoba bratra jeho Břetislava¹³⁾ nebo některá jiná v nejbližším příbuzenském okolí nešťastného rebela proti prvnímu přemyslovskému králi XIII. věku.

Vývod rodiny Černínů z Chudenic z ostatního erbu poloutrojříčí naráží však na jednu otázku: Je to otázka jejich poklesnutí do stavu rytířského - nebo jinak (a tuším, správněji) formulováno: otázka, proč tato rodina na rozdíl od takových Švihovských z Ryzmberka, pánů z Potštejna a jiných »Drslaviců« nacházela se - aspoň při svém vstupu do dějinného života našich zemí - pouze v stavu rytířském, kdežto oni byli příslušníky stavu panského. Tento problém zajímal už dávno historické badatele, kteří se genealogií a osudy rodu černínského obírali. Balbín¹⁴⁾ vysvětloval pokles Černínů do stavu rytířského, resp. rozdílné stavovské zařazení jejich proti jiným rodinám erbu poloutrojříčí tím, že, vrátivše se po letech, když odboj jejich praotce, královského komoří Černína proti Přemyslu Otakarovi I. byl jim nástupci tohoto panovníka prominut, zase do Čech, »volili raději býti započtení mezi rytíře a ne mezi knížata a pány«, protože jejich majetek, konfiskací zboží jejich odbojného předka takřka úplně zničený, odpovídal spíše tomuto postavení. A podstatu tohoto výkladu, který se opíral o staré, zřetelné podání rodové,¹⁵⁾

podržel i Fr. Palacký ve svém rukopisném pojednání »Ueber den Namen und die älteste Abstammung des gräflich Czerninschen Hauses«¹⁶⁾ - třebaže jeho navázání Černínů na královského komoří Černína nebylo již tak pevné a samozřejmé jako u historika barokního - poukazuje v této souvislosti na skutečnost, že »za časů Přemyslovců a prvých Lucemburků v Čechách rozhodovalo jmění, počet manů a hradů o stavovském zařazení českého dynasty«.

Ale výkladu Balbínovu, který zdůvodňoval pokles Černínů do stavu rytířského epicky, vyprávěním o vypuzení komoří Černína a návratu jeho zubožených potomků, odporuje fakt, že s »Drslavici« stavu rytířského neshledáváme se jen na straně Černínů z Chudenic, nýbrž i u rodu vládyk Ůlických z Ůlic, vládyků ze Sulislavě, Sulků z Hrádku, Stachů z Hrádku a Čejkovských z Čejkova,¹⁷⁾ u nichž sotva může býti řeč o původu z královského komoří Černína - a že tu tedy jde o zjev povahy všeobecnější, na jehož vysvětlení nestačí jedinečná, pro jeden případ platná motivace epická. A ani širší výklad Palackého, který hleděl případu černínskému propůjčiti naopak charakter zjevu téměř zákonitého, není zřejmě správný: Právem upozornil už Sedláček¹⁸⁾ na okolnost, že zboží chudenické, v jehož držení nacházíme Černíny už ve XIV. století, v prvých počátcích jejich historicky postižitelného rozro-

du, nemohlo by svou velikostí nikterak svědčiti o nějaké chudobě rodiny na nich usedlé, neboť rovnalo se svým rozsahem jistě majetku leckterého pána. Zdá se, že příčiny poklesu černínského rodu, resp. zařazení jich v stav nižší, než v jakém byly jiné rody jim erbově příbuzné, třeba hledati mimo okruh momentů majetkových. Pravděpodobně působilo zde to, že držitelé Chudenic, vzdálených dosti značně od dějového ohniska království, zasahovali příliš málo do veřejných událostí, a tak konečně byli zatlačeni ve veřejnosti hlouběji, než bylo jejich původnímu stavu a příbuzenstvu přiměřeno.

XIII. století, do něhož musíme klásti rozchod chudenické linie »Drslaviců« a nejbližší jí patrně příbuzensky linie švihovsko-ryzmberské, kteráto počítala se v Čechách vždy ke stavu panskému, je ještě dobou formování vlastní, přesně diferencované středověké české šlechty. Původně jednotná (aspoň v podstatě) vrstva urozených rozestupuje se tu pozvolna ve dvě skupiny: skupinu »baronů«, pánů - a skupinu vládyk. Hranice mezi oběma tábory není v XIII. století dosud pevná. Teprve postupující účast mocnějších velmožů na životě zemském i jeho řízení vytváří zřetelnější přehradu mezi nimi a nižší šlechtou, již okolnosti nedovolovaly bráti tak živý podíl na událostech v centru, odkazující ji spíše na soudy a shromáždění provinční. I většina privi-

legií, zabezpečujících velmožským dominiím větší neodvislost od moci království, než jaké požívala zboží ostatních urozených - a tím i jaksi vyšší sociální postavení - byla vysloužena a získána touto účastí. A stejně držení hradů, které tak mocně vzpínaly sebevědomí jednotlivých baronů nad majitele drobných venkovských tvrzí.¹⁹⁾

Rozchod Černínů z Chudenic a Švihovských z Ryzmberka ve dvě stavovské skupiny musíme chápati v souvislostech tohoto velkého soudobého společenského procesu, kterým se měnil zároveň český feudální (či lépe řečeno: polofeudální) stát ve stát stavovský. Nic jistě nemůže tu býti jasnějším průkazem, než paralelní pozorování obou rodově blízkých větví »drslavických«. Kdežto větev Švihovských z Ryzmberka, vzešedší z držitelů Birkova a »starého« Ryzmberka²⁰⁾ v XIII. století objevuje se svým reprezentantem Děpoltem, který prvý na své pečeti z r. 1279 nese jméno »de risenberc« v nejvyšších úřadech zemských (Děpolt byl 1277 nejvyšším sudím zemským, 1279—1282 nejvyšším komorníkem, později s biskupem Tobiášem místodržícím v Čechách), za krále Jana Lucemburského účastní se s Břetislavem z Ryzmberka bojů stavovské obce zemské proti panovníkovi, jest zastoupena na soudu zemském a uplatňuje se syny Břetislavovými v blízkém okolí nástupce Janova Karla IV.²¹⁾ - po větvi černínské nacházíme jedinou

stopu (a to ještě velmi spornou!) v Drslavovi z Chudenic, jenž je roku 1291 jmenován jako předsedící zemského soudu.²²⁾ Byl-li Protiva, biskup senjský²³⁾, který se připomíná v průvodu Karla IV. na jeho první cestě do Říma r. 1356²⁴⁾ z rodu Černínů chudenických, jak tomu honosivě chtěla pozdější rodinná tradice černínská XVI. a hlavně XVII. věku²⁵⁾, je nanejvýš nejisto. K jeho osobnosti potahovali se jak Švihovští z Ryzmberka, tak držitelé Chudenic a pozdější podání zastínilo svými fantasiemi jeho obrysy tak, že naprosto nelze zjistiti jeho příslušnost k některé z obou větví.²⁶⁾ - Roku 1352 připomíná se po prvé jasně jméno Černín na Chudenicích. Patrony kostela tamního, o němž byla shora již zmínka, jmenují se Černín a Kunrát, bratři z Chudenic,²⁷⁾ z nichž druhý uvádí se pak znovu r. 1367 a 1369 co presentátor tamní fary.²⁸⁾ O obou těchto bratřích nemáme jinak žádných zpráv: byli patrně celým svým životem upoutáni k zboží chudenickému a neúčastnili se nikterak veřejných záležitostí. Ani synové Černínovi Černín a Jan na Chudenicích nevyskytují se než v nedůležitých pamětech své doby: co patronové starého kostelíka svého,²⁹⁾ Černín pak co svědek na jakési drobné kupní smlouvě.³⁰⁾ A celé další potomstvo do XV. století dědilo tento celkem skromný životní formát.³¹⁾ - Naproti tomu Švihovští z Ryzmberka právě v druhé polovici XIV. věku

pozvedají se v řady nejčinnějších účastníků domácích dějin: Břeněk Švihovský z Ryzmberka, pravnuke výše zmíněného Břetislava, připomíná se r. 1380 na dvorském soudě, 1394 co nejvyšší komoří 1396 (i později) co dvorský sudí - byl z nejpřednějších členů panské Jednoty za Václava IV. Do válek husitských vstupují Švihovští co držitelé řady význačných hradů na českém západě: Skály, Švihova, Rábí a j. Pod mohutným Rábím, jak známo, dobývá ho r. 1420 proti synu Břeňkovu Janovi, ztratil Žižka zrak.

Případ ryzmbersko-černínský, ukazující jasně rozrůznění dvou rodových linií, patřivších původně téže vrstvě stavovské, ve dvě různé stavovské skupiny, i příčiny jeho, není v dějinách českých ojedinělý. Tak na příklad Stošové z Kounic, kteří někdy v druhé polovici XV. věku falsy domáhali se uznání co příslušníci stavu panského, náleželi kdysi beze vší pochyby do řad panských. Stejně předkové Rychnovských z Rychnova i Jankovští z Vlašimě, jejichž pokles do stavu vládyckého lze datovati až počátkem XV. století.³²⁾ Ve všech těchto případech jde o více méně živé období rozrůžňovacího procesu ryzmbersko-černínského: Stošové z Kounic užívali erbu společného s řadou panských rodů, jako byli Martinicové, páni z Kounic, z Talmberka a j., Jankovští měli ve znaku žerotínskou orlici. Jak u Stošů z Kounic, tak u Rychnovských

z Rychnova i Jankovských z Vlašimě je charakteristické, že doba stavovského poklesu kryje se u nich s lety, jež značí jakési couvnutí jejich z událostí veřejného života a zmenšení jejich účasti na nich.

Krystalizační proces v řadách české šlechty uspíšil se konečně, když slabá vláda Václava IV. a po ní následovavší války husitské definitivně podlomily v zemi moc královskou ve prospěch stavů. Už »Majestas Carolina« rozeznává zřetelně »barones«, pány, od méně určitě definovaných »caeteri nobiles«, vládyk.³³⁾ Ale nižší šlechta vystupuje tu jen jako více méně bezvýznamná složka zemských sněmů, postrádajíc jinak jakéhokoli práva na nejvyšší úřady království, jež - pokud nebyly vyhrazeny volné disposici panovníkově - příslušely stavu panskému.³⁴⁾ - Po válkách husitských nastala v těchto poměrech zřetelná změna, jejímž výrazem bylo konečné rozdělení úřadů zemských a míst přisídících zemského soudu mezi obě skupiny šlechtické z r. 1437: rozhodnutím krále Zikmunda z 26. ledna t. r. ustanoveno, aby z nejvyšších úředníků byli dva - totiž komorník a nejvyšší sudí - z řad panských, nejvyšší písař pak ze zemanů; zemanům dostalo se vedle toho osmi míst v dvacetičlenném soudu zemském.³⁵⁾

Uzákoněním účasti nižší šlechty v předních úřadech, a tím i v řízení království dostoupil

konečně krystalizační proces, o němž jsme se zmínili, vrcholu. Po datu Zikmundova rozhodnutí, které tak jasně vedlo hranici mezi právy obou šlechtických vrstev, byly již podobné přesuny mezi stavem panským a rytířským, s jakými jsme se setkali v dějinách Černínů, Stošů, Rychnovských a j. vyloučeny. Tam, kde husitské války, resp. začátek XV. století zastihl starou rodinu, tam tato setrvala, byť i minulost, erb a erbovní příbuzenstvo mluvily pro příslušenství jiné.

Roku 1419 - právě v roce vypuknutí osudné bouře - nacházíme opět zprávu o patronu kostelíka chudenického. Je to »famosus vir«, »armiger«, rytíř Černín z Chudenic.³⁶⁾ Jeho dědictvím zůstal erb Černínů z Chudenic erbem rodiny rytířské a rodina musila se spokojiti přes svědectví svého poloutrojříčí jen temnou tradicí o původu ze společného kořene četných panských rodů českých - mocné čeledi Drslaviců.

Poznámky.

³³⁾ Sr. o tom úvodní kapitolu mé monografie »Mládí Humprecha Jana Černína z Chudenic«.

³⁴⁾ Přehled literatury, vztahující se k počátkům rodu Černínů z Chudenic, a jejich pokusů o řešení původu této rodiny podal jsem ve své práci »Královský komoří Černín 1197 až 1212« v Časopisu společnosti přátel starožitností československých, roč. XXXVI. (1928), na str. 49 sq. - V tomto článku pokusil jsem

se také o právě dotčené dovození pravděpodobného původu Černínů z Chudenic z rodiny královského komoří, který byl kdysi oporou Přemysla Otakara I.

³⁾ V „Hradech a zámcích“, IX., str. 31.

⁴⁾ Popis fresek je jednak v Sedláčkových Hradech, citov. předchozí poznámkou, jednak ve Vaňkově, Hostašově a Borovského „Soupisu památek historických a uměleckých v politickém okrese klatovském“ na str. 24 sq.

⁵⁾ Podle Paprockého „tři štryhy bílé“ - poloutrojříčí - „tři řeky vyznamenávaly Otavu, Úhlavu a Vltavu, skrze panství [Děpolta Přemyslovce, který byl považován za praotce rozrodu drslavického] jeho běžící“. Tato tradice udržela se až do našich časů s tou variací pouze, že „tři řeky“ Paprockého přeneseny (Martinem Kolářem v článku „Rozrod Drslaviců“ v Památkách archeologických, VIII., str. 90) na tři řeky v kraji plzeňském, kde, jak bude ještě řeč, rozrod „Drslaviců“ byl usazen. Je však více než pochybné, že by se tu jednalo o nějaké heraldické zachycení geografického rázu sídel „drslavických“. Nehledě k tomu, že „Drslavici“ neseděli jen na „třech řekách“ (Radbuze, Úhlavě a Úslavě) v jižní části Plzeňska, nýbrž i v jeho části severní, je poloutrojříčí ve svých různých postaveních (kolmo, vodorovně, pokosem) tak častým zjevem v heraldice, že spojovat s ním těsně nějaký zvláštní zjev bylo by nepochybně omylem. Spíše by bylo lze připustiti, že se tu jedná o znakovou odezvu reálného štítu, s jakým se shledáváme na příklad na mincích Soběslava I. a Bedřicha Přemyslovce (sr. V. Fiala: České denáry, tab. XVI. a XVIII., str. 366 a 381). To by také vysvětlilo, jak jsem už jednou jinde upozornil, starou legendu, že poloutrojříčí bylo původně znakem přemyslovským a že Švihovští, Černínové atd. jsou potomky první české dynastie.

⁶⁾ Popis této malované řady je v Sedláčkových „Hradech a zámcích“, IV., na str. 9 sq., a v Jos. Nováka „Soupisu památek historických a uměleckých v politickém okrese jindřichohradeckém“ na str. 41.

⁷⁾ Na listině, kterou kanovník vyšehradský Velislav 14. července t. r. určil hranici zboží kapituly vyšehradské a Púty z Ryzmberka (Emler: Regesta dipl. et ep. Bohemiae et Moraviae, II., str. 507, originál v archivu kapituly vyšehradské). Je to pečeť královského komoří Děpolta „de risenberg“.

⁸⁾ Černínové, co jejich rodina je v historii známa, drželi zboží chudenické v Klatovsku.

⁹⁾ Popis jeho viz jednak v citované již práci Martina Koláře „Rozrod Drslaviců“ v „Památkách archeologických“ VIII., jednak v mé, taktéž již shora v pozn. ²⁾ uvedené práci „Královský komoří Černín“.

¹⁰⁾ Že jméno „Černín“ není příjmení, nýbrž jméno křesťanů, ukázal správně už Dobrovský ve svém rukopisném pojednání o rodu Černínů z Chudenic „Über die Czernine“, chovaném dnes v rukopisu v archivu jindřichohradeckém. Ale je zajímavé, že vědomí tohoto původu přijímá rodového z křesťanského jména, jež později uhynulo, uchovávalo se u Černínů ještě v XVII. století. Ještě Humprecht Jan Černín, zapisuje se r. 1646 do „Album nationis Germanicae“ v italské Sieně, přeložil tu slovo „Černín“ latinským synonymem a podepsal se „Humbertus Joannes Mauritius Ciernin, Liber Baro de Chudenitz“ (sr. Kalista, „Češi v Sieně 1574 až 1646“ v Českém časopisu historickém, 1927, str. 125).

¹¹⁾ Nebylo to ovšem jen u nich. Vedle Černínů z Chudenic existovala v starých Čechách i rodina Černínů z Černína, která však nesla zcela jiný erb a nebyla s našimi Černíny vůbec příbuzná.

¹²⁾ Že by tu snad šlo o erbovní společenství ministeriálního původu, je vyloučeno. Nehledě k tomu, že takového společenství, hojněji užívané v některých krajích německých (ve Vestfálsku na př.), bylo u nás velmi řídké, ukazuje barevné rozlišení poloutrojříčí černínského a ryzmberského, že šlo tu skutečně o společný původ rodový, jako třeba u pánů z Rožmberka, z Hradce, ze Stráže a j. Tých důvodů vylučuje také možnost nějaké levoboční linie u Černínů.

¹⁵⁾ Tento bratr Břetislav, který se připomíná r. 1228 (Erben, Regesta, I., str. 339), 1229 (tamže, str. 354) a 1234 (tamže, str. 403) jako Břetislav „de Birkov“, sídlil na Chudenicům blízkém Biřkově a měl také syna Černína.

¹⁶⁾ V „Syntagma Illmae Gentis Czerniniorum, Comitum et Baronorum de Chudenitz“, rukopisu, chovaném dnes v archivu jindřichohradeckém, jehož podrobnější popis jsem podal v první kapitole svého shora zmíněného „Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic“.

¹⁷⁾ Už v shora zmíněných freskách kostelíka chudenického z konce XIV. století nacházíme narážku na ně v legendě, spojené s postavou starého praotce Černínů: „Czernin praví, ktouz su nam zbozye vzaly, buoh day, aby samy vycemialy“.

¹⁸⁾ Opět v archivu jindřichohradeckém.

¹⁹⁾ Sr. Augustina Sedláčka „Českomoravskou heraldiku“ II., str. 28 sq.

²⁰⁾ V článku „Pýcha urozenosti a vývody starých Čechův a Moravanův“ ve Věstníku Královské české spol. nauk, 1914, str. 2.

²¹⁾ Podmínky rozchodu obou vrstev pozdější středověké šlechty postihl výrazně Jos. Šusta ve svých „Dvou knihách českých dějin“, sv. I., str. 175 a j.

²²⁾ Sedláček (Hrady a zámky, sv. IX., str. 62) připisuje i založení „starého“ Ryzmberka, jehož hradiště leželo podle připomínek z r. 1581 u vsi Prudic, „Drslavici“ Břetislavovi z Biřkova.

²³⁾ Podrobná data viz u Sedláčka v Hradech a zámcích, IX., str. 62 sq., a v jeho článku „Švihovský z Ryzmberka“ v Ottově Slovníku naučném, XXIV., str. 882.

²⁴⁾ Archiv český, II., str. 332. Výpisky, z nichž je jméno převzato, zachovaly se prostřednictvím pana Jana st. z Hodějova v Balbínových Miscellaneích (Liber curialis c. IX.). Palacký, který je v „Archivu“ znovu vydal, však sám podotýká: „škoda, že nejsou bezchybné!“ - Uznali-li bychom správnost zápisu, byla by to patrně poslední stopa Černínů-pánů, než poklesli v stav rytířský.

²⁵⁾ Gams („Series episcoporum ecclesiae catholicae“, str. 389) uvádí jej jménem Portiva, resp. Prothiva, s daty 1356-1360. Přesnější data má Conrad Eubel ve své „Hierarchia catholica medii aevi“ (str. 450), který jej jmenuje Prothiva de Longa villa, ví o něm, že byl řádu dominikánského a jako data jeho episkopátu uvádí léta 1349 (od 17. června) a 1383. Některé zmínky o něm nacházíme v aktech Klementa VI. a Inocence VI., otiště. v „Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia“, I. a II.: V suplice Karla IV. z 13. června 1349 objevuje se jako „frater Prochiva, ordinis Praedicatorum, lector Glatoviensis“ (l. c. I., str. 617), za čtyři léta poté (11. a 12. června 1353) přichází však již co „episcopus Segniensis, consiliarius et capellanus continuus dicti regis“ (l. c. II., str. 37).

²⁶⁾ Palacký, Dějiny, II., 2., str. 131.

²⁷⁾ I na příklad v závěti Heřmana hr. Černína z Chudenic z r. 1650 (sr. Fr. Tischera: Heřman hrabě Černín z Chudenic, str. 292).

²⁸⁾ Hájek ve své Kronice (list CLXXXXVII.) mluví o Protivovi, biskupu segnienském a sestře jeho Amabilii, kteří byli sourozenci Děpolda, bratra krále Vladislava I., a byli pochováni s ním v klášteře klatovském, jím založeném. Na základě Hájka zmiňuje se o Protivovi a sestře jeho Amabilii v popsání rodu Švihovských z Ryzmberka i Paprocký („O stavu panském“, str. 102 a 104) a pak Balbín (Miscellanea, Dec. II., lib. 1., pag. 60); poslední odkazuje na cit. místě k zvláštnímu pojednání o biskupu Protivovi v Syntagmatu černínském a švihovském, jehož jsem však nenalezl (snad měl Balbín na mysli ještě něco jiného krom „Syntagmatu“ shora zmíněného v archivu jindřichohradeckém). V kostelíku chudenickém jsou v starých gotických freskách vyobrazení jak biskup senjský, tak jeho sestra a nápis označuje je „Protiwa biskup Amabilia sestra jeho rod Czernynnuow“ (Soupis památek okresu klatovského, str. 26). Svědectví těchto fresek je nejdůležitější, vzniklyť zřejmě ještě v době, kdy obě postavy musily býti ještě v zcela čerstvé paměti rodiny.

²⁷⁾ Libri confirmationum, I., 1., str. 72-3.

²⁸⁾ Libri confirmationum, I., 2., str. 84, a II., str. 6. Tento Černín je to patrně, o němž byla řeč shora jako o původci (objednateli) freskové výzdoby kostelíka chudenického z druhé polovice XIV. stol.

²⁹⁾ Libri confirmationum, III.-IV., str. 94 (1378) a 145 (1380), v obou případech připomíná se „Perchta vidua“, matka jejich.

³⁰⁾ Archiv český, III., str. 480, č. 114 (z r. 1411).

³¹⁾ Podrobnější data viz u Sedláčka v Hradech a zámcích, IX., str. 31 sq.

³²⁾ Podrob. o všech těchto případech u Sedláčka v článku „Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův“ ve Věstníku Král. čes. učené společnosti, 1914, str. 10 sq.

³³⁾ Sr. ustanovení XII.: „De conventu et congregatione baronorum“ (H. Jireček: Codex iuris boh., II., 2., str. 118). Zřejmě je ovšem, že vzhledem k ostatnímu obyvatelstvu byla i nižší šlechta přece jen zřetelně rozlišena, jak svědčí ustanovení Karlovo „De servitoribus regis se nobiles asserentibus“ (tamže, str. 162).

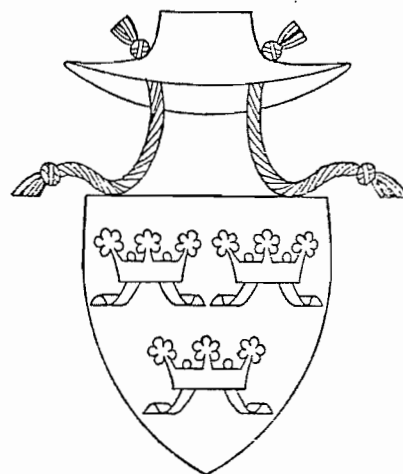
³⁴⁾ Sr. ustanovení „Quibus officia tabularum sunt conferenda“ (Jireček, l. c. str. 123). Úplně volné dispoziční panovníkově zbýval ze tří nejvyšších úřadů vlastně jen úřad královského notáře. Tento notář neboli písař zemský měl být především člověk učený, t. j. právník - bez ohledu na jeho stav. (Viz Ondřeje z Dubé „Výklad na právo zemské“ v téže svazku Jirečkova Codexu na str. 360).

³⁵⁾ Výpověď Zikmundova je otištěna v Archivu českém, III., str. 451-2.

³⁶⁾ Libri confirmationum, VII., str. 284.

Znaky farních úřadů.

Od roku 1939 užívají znaku tyto farní úřady:

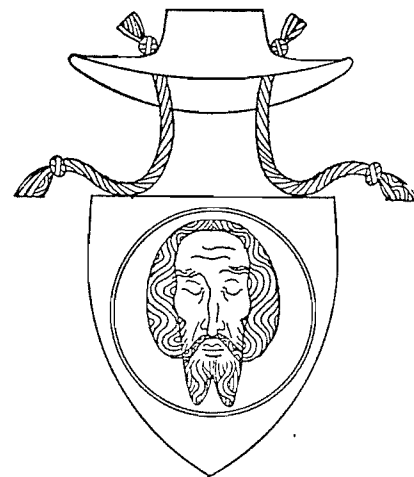
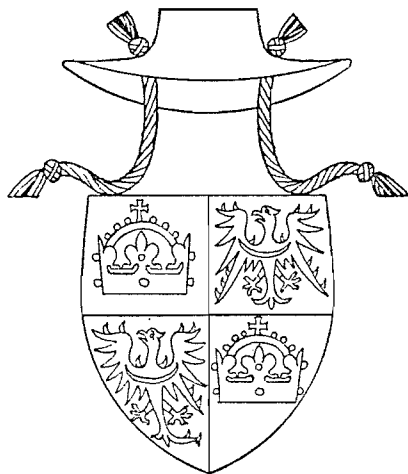
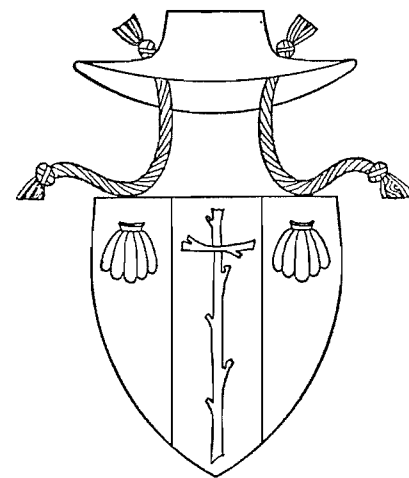
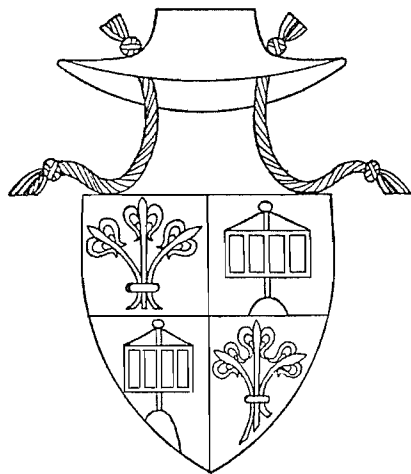

1. Farní úřad v Brezanech u Nedožier na Slovensku. Kostel Ježíše Krista Krále.

Znak: V červeném poli tři zlaté koruny (2, 1).

2. Farní úřad v Bohdanči u Zbraslavic. Kostel Zvěstování Panny Marie.

Znak: V prvním a čtvrtém modrém poli čtvercového štítu svazek tří zlatých lilíí, v druhém a třetím znak zakladatelů kostela, pánů Bohdaneckých z Hodkova: v červeném poli zlatý otáčecí šraňk na zelené hůrce.

udatnému, řka: „Když císař k dvoru pozve tebe, pusť oheň na míli okolo sebe.“ - To již knížata česká za právo vzali a proto orlici v plamenném štítě nosovali.»

Aniž by věnoval pozornost vzniku erbu orlice (zvané později svatováclavskou) a spokojiv se toliko s motivováním rudých plamének, erb ten vyznačujících, umísťuje »Dalimil« do doby knížete Vratislava II. v 2. polovině 11. století vznik erbu lva, jenž nahradil starou orlici.

Nový erb spojuje »Dalimil« se statečností a zásluhami Čechů, projevenými při dobývání Milánu (!) pro císaře Jindřicha III. (!): »Čechové do města první se dostali, z města nejlepší klenoty vzali!« Císař byl velmi vděčný českému knížeti a dal mu na vybranou »budeš si těla sv. Tři králů z města vzítí anebo v své zemi království mítí. Kníže zemanům to na vůli dal, podle jich rady korunu zemi vybral. Nad to císař knížeti štít změnil, také úřad jemu na svém dvoře proměnil. Tehdy místo orla černého dal mu o jednom ocase lva bílého. A že kotel nad ohněm knížata drželi (pozn.: podle Dalimila od dob Boleslava I.), tou službou u dvora sloužili, tehdy jeho kotlu zprostil, svým číšníkem jej ustanovil. A když císaře budou voliti, budou-li se ti, kteří volí, vaditi, tehdy mu kázal mezi volence vejíti a komu dá, tomu císařem býti«.

Jak ze samého textu »Dalimilova« patrně, celá historie o bojích před Milánem a odměnách, jichž

se Čechům za účast na nich dostalo, nepatří do doby Vratislava II., nýbrž až do doby knížete Vladislava II., jenž v roce 1158 byl za účast Čechů v bojích *milánských* odměněn korunou královskou. Neudrželi-li jeho nástupci hodnosti královské, nebyla přece Koruna pro Čechy ztracena navždy.

Obrat, k němuž došlo za vlády Přemysla I. na přelomu 12. a 13. století, navrátil českým vládařům nejen královskou Korunu, nýbrž i podle »Dalimila« rozhojnil český erb. O tomto rozhojnění erbu, jímž nabyl znak českého království své konečné podoby, vypravuje »Dalimil«:

»Císař Otta na Sasy šel, kníže k němu do Sas přišel. Kníže sám o sobě se rozložil, císař se svými jinde byl. Sasíci na české stany udeřili, Čechové je tu pobili. Znovu je kníže Přemysl pobil, mnoho tvrzí na Sasích dobyl. Proto počal císař Přemysla milovati, kázal mu se korunovati. Na biřmování císař knížeti roušku uvázal a Otakar, totiž Otěmil, mu říkati kázal. Druhým ocasem obdařil lva bílého, Budyšinem a Zhořelcem rozšířil zemi jeho. Tehdy ta města císař dědičně mu dal, před knížaty prstenem mu je odevzdal. Tu Otakar, král třetí, v Praze korunu přijal, pak ležel na Křivoklátě se Smilem a hodoval.«

Rozhojněním erbu, jehož se podle »Dalimila« dostalo Přemyslu I., nabyl znak království českého, jak řečeno, své konečné podoby.

Obrana heraldiky.

G. K. Chesterton.

Heraldika vlastní byla zajisté zcela omezenou a šlechtickou věcí; ale tato věta potřebuje doplňku, který nebývá známý. V určitém smyslu byla i lidová heraldika, neboť každý krám byl jako každý hrad odlišován nikoli jménem, nýbrž znamením. Celá soustava pochází z doby, kdy obrazové písmo ještě vskutku vládlo světem. V těch dobách málokdo uměl číst nebo psát; podepisovali se kresleným znamením, křížem - a kříž je o hodně lepší než jména většiny lidí. Dokud znamení uchovává nějakou malířskou a básnickou vlastnost, ustavičné jeho užívání musí nějak vychovávat krasochuť těch, kdož ho užívají. Hospody jsou dnes skoro jedinými závody, jež užívají starých znamení, a tajemná přitažlivost, kterou působí, může být (od optimistů) takto vykládána. Tak tomu bylo s erbovními znameními. Není možno věřit, že červený lev skotský působil na jeho uživatele jen jako holé praktické opatření, jako číslo nebo písmeno; není možno věřit, že by skotští králové ochotně místo něj byli vzali prase nebo žábu. Obrazové symboly mají své přednosti, a jednou z nich je, že cokoli je obrazové naznačuje, aniž by jmenovalo nebo vymezovalo. Od oka k srdci je cesta, jež nejde roz-

umem. Lidé se nehádají o význam červánků; nepřou se o to, že hloh nejlépe a nejveseleji se vyjadřuje o jaru.

Takový za starých rytířských časů byl širý obrazový symbolism všech odstínů a stupňů šlechtictví. Když pak se ozvala veliká polnice rovnosti, ihned potom bylo spácháno jedno z největších pochybení v dějích lidstva. Neboť všechna tato hrdost a živost, všechna tato povznesená znamení a planoucí barvy by byly měly být rozšířeny na lidstvo. Holič by měl mít klenot¹⁾, a hokynář válečný pokřik. Na místě toho demokraté spáchali ohromnou chybu - chybu, z níž pochází celá moderní choroba - že umenšili lidskou nádheru včerejška místo co by ji byli zvětšili. Neřekli, jak měli, prostému občanu: »Vy jste tak dobrý jako vévoda z Norfolku«, nýbrž užili sprostšího demokratického obratu: »Vévoda z Norfolku není o nic lepší nežli vy.«

Neboť nelze popřít, že svět počátkem XIX. století cosi konečně a velmi nešťastně ztratil. Za dřívějších časů davy lidu byly chápány jako sprosté a obyčejné, ale jen poměrně sprosté a obyčejné; byly snižovány a potlačovány určitými vy-

¹⁾ Že holiči mohou být stateční, lze seznat na př. z Henningsenovy knihy o španělské válce před sto lety. Je k tomu ovšem třeba určitých mravních předpokladů, které v každém hnutí nejsou. Pozn. překl.

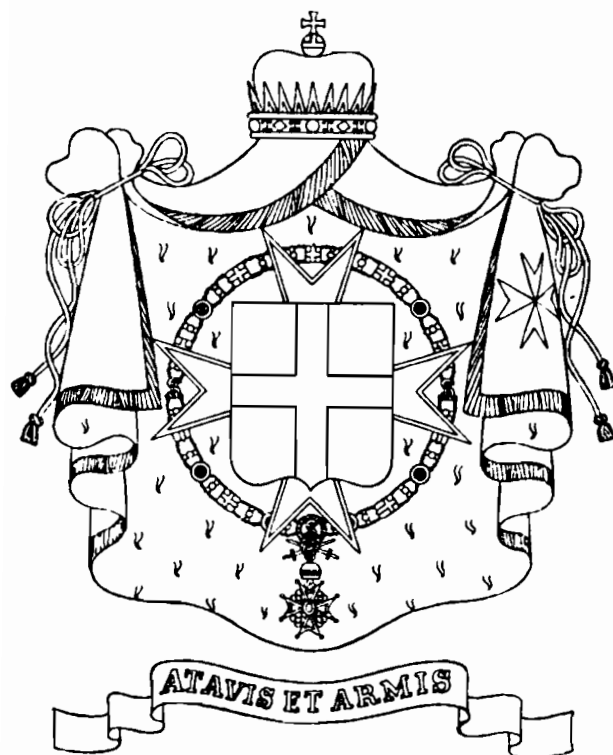
sokými postaveními a skvělými povoláními. Avšak s Viktoriánskou dobou přišla zásada, která lidi chápala ne jako poměrně, nýbrž jako kladně sprosté a obyčejné. Muž v kterémkoli postavení byl líčen jako osoba od přírody umazaná a všední - osoba takřka zrozená v černém klobouce. Začalo se věřit, že je pro člověka směšné nositi krásná roucha a ne - jak tomu je přece ve skutečnosti - že je směšné schválně nosit ošklivá. Celý poměr krásy a ošklivosti, důstojnosti a hanby byl převrácen. Krása se stala výstředností, jako by cylindry a deštníky nebyly pravou výstředností. Důstojnost se stala druhem bláznovství a nestydatosti, jako by pravou podstatou blázna nebyl nedostatek důstojnosti. A následek je, že je ve skutečnosti krajně obtížné navrhnouti nějakou ozdobu nebo veřejnou důstojnost pro moderní lidi, aniž by se smáli. Smějí se myšlenice nositi klenoty a erby, místo co by se smáli svým vlastním botám a vázankám.

Za francouzské revoluce byl druh lidí, kterým se kdekdo smál, a jimž ve skutečnosti bylo asi těžko se nesmáti. Zkoušeli zavést pomocí ohromných dřevěných soch a zbrusu nových obřadů nejneobyčejnější nová náboženství. Klaněli se bohyni Rozumu, která, i když plně připustíme jejich rozmanité ctnosti, zdá se nám božstvem, které se na ně nejméně usmálo. Avšak tito křepčící šílenci, zapíraní stejně starým světem i no-

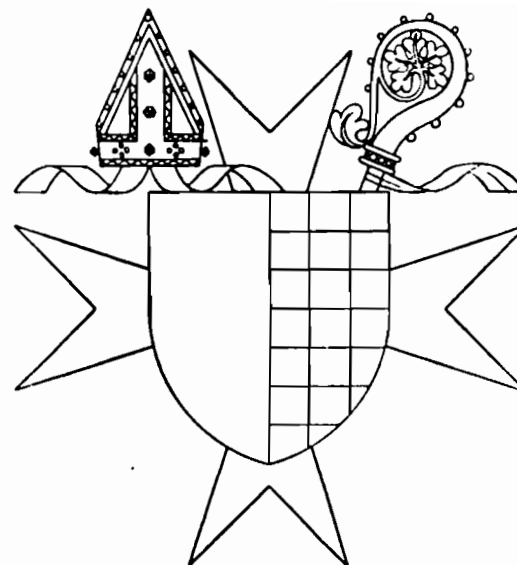
vým, byli muži, kteří uviděli velkou pravdu, nepoznanou stejně starým světem i novým. Uviděli věc, jež byla skryta před moudrými a rozumnými, před celou moderní demokratickou vzdělaností do dnešního času. Uvědomili si, že demokracie musí míti heraldiku, že musí míti hrdou a barevnou slavnost, ačli má vždy podržeti v myšli vlastní vznešené poslání. Na neštěstí pro tento ideál svět v této věci napodobil spíše anglickou nežli francouzskou demokracii; a ti, kteří hledí zpět na XIX. století, zajisté na ně budou hledět jako hledíme na vládu Puritánů, na dobu černých kabátů a černých nálad.

Přeložil Karel Schwarzenberg.

Řád sv. Lazara Jerusalemského.

*Velmistř řádu František z Bourbonu, vévoda se-
vilský, generál národní armády španělské, jmeno-
val Monsignora Antonína hraběte Bořka Dohalské-
ho, kanovníka vždy věrné kapituly metropolitního*

*kostela pražského, arcibiskupského kancléře, test-
ného papežského komoří, doktora bobosloví atd.
prelátem řádu sv. Lazara Jerusalemského ve velko-
převorství Českém.*

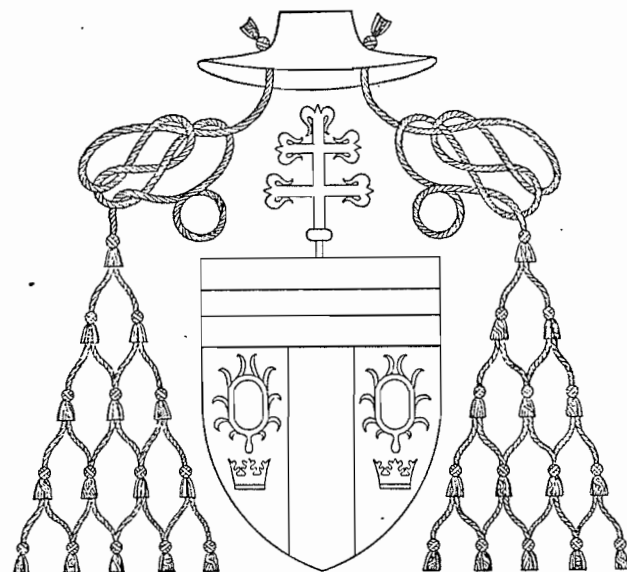
Znak: na zeleném řádovém osmihrotém kříži
spocívá štít polcený, pravá polovice je zlatá, levá
černě-zlatě šachovaná. Nad štítem vznáší se na
pravé straně infule, na levé straně vyniká nad štít
berla.

V klenotu rodového znaku hrabat Bořků Do-
halských spatřuje se mouřenínka se zlatými vlasy,
černě-zlatě šachovaný štít (šachovnici) držící. Štm.

Lev kardinál Skrbenský z Hříště,

bývalý kníže-arbiskup pražský, zemřel jako nejstarší člen kardinálského sboru a poslední jeho člen, jmenovaný papežem Lvem XIII., v Dolní Loučce na Štědrý den 24. XII. 1938 ve stáří 75 let. Naroděn 12. VI. 1863 v Hukovicích u Nového Jičína jako syn majora Filipa Skrbenského ze staré šlechtické rodiny moravské, byl po kard. Schönbornovi 14. XII. 1899 jmenován na stolec českých primasů, kde vládl do 18. I. 1916, kdy se stal arcibiskupem v Olomouci. Roku 1921, po automobilovém úrazu, úřadu se vzdal a žil zprvu v Krásném Březně, později na moravském zámku Německých rytířů v Loučce, kde se oddával četbě a studiu. Je zakladatelem pražského arcibiskupského gymnasia v Bubenči a v paměti svých osadníků trvá jako krásný zjev laskavého lidumila. B. L.

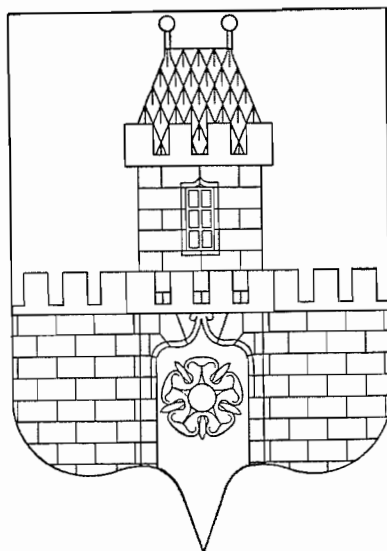
Znak: stříbrný štít s černým kulem, v obou polích štítu, kulem rozdělených, po stříbrném kotouči (zrcadle) kohoutími pery ozdobeném, pod ním zlatá koruna. Rodový erb má nad štítem tři helmy, uprostřed týž kotouč a na ostatních zlatí gryfové týž kotouč drží, přikryvadla jsou černobílá a modrozlatá. Znak kardinála jako pražské-

ho arcibiskupa je modifikovaný jako na obrázku. (Kadich-Blažek v Siebmacherovi, tab. 103.) Znak pražského arcibiskupství, v černém poli zlaté břevno, je vložen do hlavy štítu rodového. Za štítem vyniká zlatý kříž patriarchální, nad štítem vznáší se klobouk purpurový s 15 střapci na každé straně.

Znak kardinála jako knížete je ovšem ozdoben i ostatními atributy jeho hodnosti (infule, kníž. koruna, meč, berla). Štm.

Znak města Trhových Svin

rodiště státního presidenta Dr. Emila Háchy.

Widimsky, Ströhl, Sedláček i Vojtíšek podávají městský znak v podstatě shodně (srv. i Soupis památek VIII., str. 123): »V modrém štítě stříbrná městská hradba se stínkami a branou otevřenou, v níž se spatřuje zlatá růže (Widimsky: eine fünfblättrige goldene Rose mit grünen Winkelblättern). Nad branou se zdvíhá čtyřhranná stříbrná věž s oknem, s cimbuřím a s červenou valbovou (nebo cihlovou) střechou, na níž trčí dvě zlaté makovice.«

R. H.

Poznámky.

K otázke Dončovho znaku.

V *Erbovnej knižke* na rok 1937 v článku o znaku zvolenského župana Donča upozornil som na to, že pri riešení otázky znaku tohoto župana bohatý materiál sa nám núka i v najnovších genealogických štúdiach o Dončovej rodine. Tieto štúdie nám ukázaly, že Dončovým strýcom bol zvolenský župan Demeter. Videli sme, že Demetrov znak sa nám dochoval na pečati z r. 1299. Je to trojhranný (mrežovaný?) štít s tromi brvnami v polovici pretatými kolmo postaveným šípom (strelou), ktorý sa hrotom dotýka horného okraju štítu. Doteraz nepoužitým dokladom pre tento Demetrov znak je znak na pečati tohože Demetera, ktorá je pritlačená na listine, vydanej roku 1285. V tejto listine náš Demeter podáva zpravu o tom, že v časoch, keď ho kráľ Bela IV. poslal do Liptova k revízii kráľovských statkov, rozriešil spor medzi obyvateľstvom Bobrovca a Bohumírom z Liptova. Na túto listinu Demeter pritlačil svoju pečať, ktorej znak je totožný s popísaným znakom Demetrovým z r. 1299 (originál listiny z r. 1285 je vyhotovený na pergamene a nachodí sa v archíve rodiny Pongrácz. Jej regist srovnaj v práci: Karácsonyi János, Oklevélkivo-

natok a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. Časopis Történelmi Tár, 1896, str. 506).
Alexander Húšťava.

Erbovní pověst českých řezníků.

T. zv. »Soběslavská práva« z čtyřicátých let 15. století, sepsaná pravděpodobně staroměstským písařem Zdimírem ze Sedlce, ustanovují mimo jiné, v jakém pořadí má třináct pražských cechů vítati nového krále. Zároveň uvádějí, jakým »erbem a znamením« jsou opatřeny jejich korouhve. U jednoho »řemesla řeznického« uvádějí »Soběslavská práva« i příslušnou erbovní pověst:

»Item řezníci mají napřed jíti a na své korúhvi červené mají míti *lev bílý bez koruny o jednom ocasu* a na druhé straně té korúhve má namalována býti mříže, jenž nad branú visí, s obú strané odě-nec, an ji seká sekyrou, a ten erb mají od krále Jana Slepého, neb když jest byl před městem stál, tehdy jsú řezníci branu sekyrami vyrubali, aby jej pustili do města.«

Za řeznickým cechem v pořadí následovali: zlatníci, platněři, kožišníci, krejčí, nožíři, ševci, sladovníci, pekaři, bečváři, súkeníci, lazebníci, kramáři. U všech »řemesel« — mimo řeznické — jest námět »erbu a znamení« čerpán vesměs z jejich oboru, ať již jde o surovinu, nástroj či výrobek toho kterého řemesla.
Václav Ryneš.

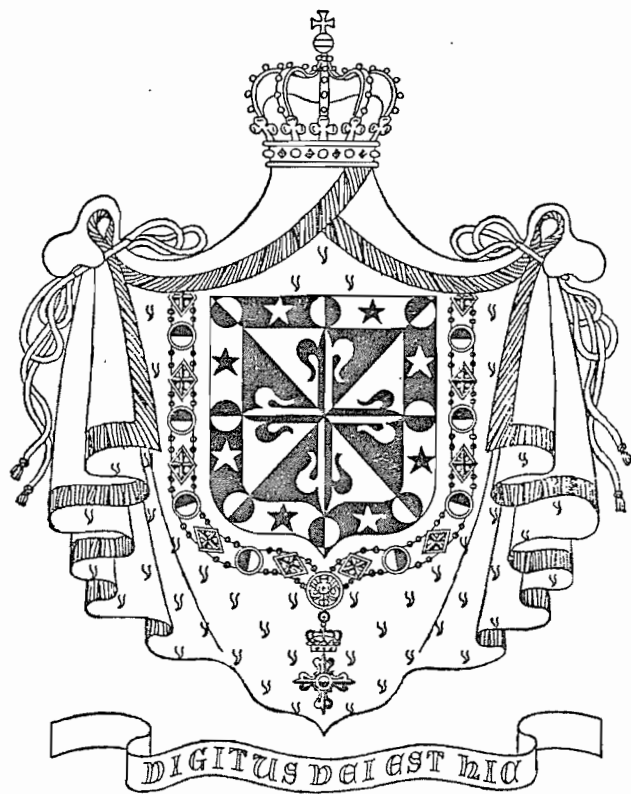
Návrh na větší znak Slovenského státu

vypracovali docent Slovenské university Dr. Alexander Húšťava a arch. Břetislav Štorm.

Na třech zlatých, červenými stuhami svázaných prutech lipových spočívající červený štít nese stříbrný patriarchální kříž, který vyrůstá z prostřední hůrky modrého trojvrší. Štít podpírají dvě zlaté korunované orlice se stříbrnou zbrojí. Nad štítem vznáší se zlatá koruna nesoucí klenot, červenou růží prostřelenou stříbrným šípem. Na prutech zavěšená modrá, červeně podšitá heslová páska nese stříbrné heslo »Za Boha — za národ.« Znak tento je namalován na stěně presbytáře nového kostela v Brezanech.
Štm.

Znak řádu Milice Ježíše Krista, svatého Dominika a svatého Petra Mučedníka.

Znak: stříbrně a černě osmi klíny ze středu dělený štít s obrubou nese liliový kříž střídavě černý

a stříbrný, v obrubě na dělicí čáře střídavě černé a stříbrné kruhy, mezi nimi střídavě černé a stříbrné pěticípé hvězdy. Řádový řetěz opakuje znamení štítu. Plášť znakový vychází z královské koruny a je zevně černý, uvnitř podšitý hermelínem.
Štm.

Řád svatého Lazara Jerusalemského
v Uhersku.

1330 uhorský palatin Ján Drugeth berie pod svoju speciálnu ochranu bratov rádu sv. Lazara Jerusalemského, prichádzajúcich do Uhorska.

»Nos Johannes Drugeth, palatinus et index Cumanorum, . . . significamus, quod nos universos fratres Ordinis militiae Sancti Lazari Jerosolytani (!) ad robur et augmentum fidei catholicae in negociis romane ecclesiae in regno Hungariae procedentes . . . sub nostram recepimus protectionem specialem (commendat hos in negociis universis).

Datum in Vissegrad anno domini
MCCCXXX.«

Fejér, VIII/3, str. 487, č. CCVI.

Na obálce

tohoto ročníku Erbovní knížky bylo použito znaku hraběcího rodu Vratislavů z Mitrovic.

Erbovní knížka na rok 1939

Karel Schwarzenberg: Strážci českého znaku (9) - Rudolf Holinka: O formulích erbovních listin z kanceláře císaře Karla IV. (15) - Alexander Húščava: Znak bývalé stolice Liptovskej (24) - Korouhev opatství břežnovského (42) - Bohumír Lifka: Znaky českých spisovatelů (46) - Zdeněk Kalista: K dějinám erbu rodu Černínů z Chudenic (61) - Znaky farních úřadů (77) - Václav Ryneš: Česká erbovní pověst podle Dalimila (81) - G. K. Chesterton: Obrana heraldiky (84) - Řád svatého Lazara Jerusalemského (88) - Lev kardinál Skrbenský z Hříště (90) - Znak města Trhových Svin (92) - Poznámky (93).

Tuto knížku vydalo nakladatelství „Vyšehrad“ v knihách Řádu na podzim roku 1939. Redigoval a upravil Břetislav Štorm. Znaky k článku Strážci českého znaku kreslil Karel Schwarzenberg, ostatní Břetislav Štorm. Vytiskla Československá akc. tiskárna v Praze. Vydáno bylo 500 výtisků na dílovém papíře a 30 na holandu; tato knížka má číslo